

~~1700~~
III / 138
107.

O. W. Masingi kirjad.



Meljas anne.

SCOUTS

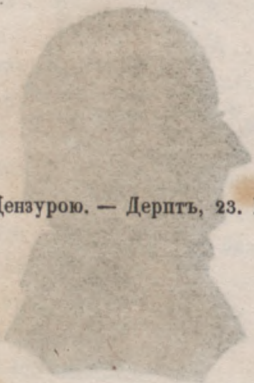


2 roodu *ing. ring*
Tallus

Schnafenburgi trükk ja tulu.

23 " *1980* *1920 a.*

W. W. W.



Дозволено Цензурою. — Дерптъ, 23. Ноября 1885 г.

W. W. W.

W. W. W.

W. W. W.

Süündinud asjad.

Rahelümne neljandalal selle aasta*) nääri-
kuupäewal, kui teele ennast olime walmis-
tamas, et mõneks nädalaks Riga minna ja senna
piiskopi**) kohtupidamise ajaks jääda, tuli üks
naesterahwas Tallinnamaalt, Alutaguse poolt,
N. kihelkonnast ja P. wallast, nimega
E. S. naene Kadri, meie juure oma häda
ja hingeahastust kaebama ja meid paluma, teda
trööstida ja tema waewatud südamele, kui mitte
hingamist, siis ommetigi ajapealist fergitust saata.

Kohe kui inimene tuppä astus, nägime
teda seesuguse olevat, teda kiusatud õeldakse ja
tuntakse olevat: see on, kes ennast kuratist arwab
kiusatawat ja sellepärast suures hinge- ja ihu-
waewas seisab. Seda õnnetust juhtub küll ka
meesterahwale, aga kõige enamiste naesterahwale
ja mälestame, et oma kolmekümnewiieaastase

*) 1822.

**) Konfistoriumi.

ammetipidamise ajal kolm seesugust meest, aga seitse naesterahvast oleme tunnud, kellega lugu nenda olnud. Suhtub see õnnetus kõige enamiste seesugustele, kes ara, hörna ja pehme südamega inimesed on, kes kui liht ehk teist asja, mis neile Jumala ees süüis on saanud, andeksandmata patuiks arvavad ja sellepärast pakitust ja waewa iseeneses tunnevad, ega siis muud ei mõtle ega tee, kui et selle waewaja mõtte peale jääwad, teda ööd ja päewad iseeneses liigutawad, igawat paina otsivad ja armastawad oma mõtetega ennast kõrwal hoida ja üksi olla, ega ei taha nemad siis ei ühegi töö peale hakata ega vähemalki näpu wabele wõtta: wiimaks kaub uni ja isu käest ja hakkawad siis ajuti kõikjused warjunägemised inimese silma ees käima ning siis on ihu- ja hingehaigus tõeste väga ränk ja suur, et nõrk meel, ja kõige wiimaks otsategemine tagajärele tulemas. Seesama piinaline asi ei tule mitte igakord sest, et inimene andeksandmata süüga ennast teaks koormatud olewat, waid tema sünnib mitmest asjast ja mitmesuguse wiisiga. Kõrtsi Kristjaani naene Maarja Rannu külas Nigula kihelkonnas Rakwere*) maakonnas sattus selle wiletsuse sisse, et üks Purtsi walla naene, Kestla

*) Rasing nimetas Wirumaad itka Rakwere-
maak. Toim.

külast, teda hirmus ränga sõnaga oli ärawandunud, kui oma tädi päranduse jagamise korral temaga tüüsi oli saanud. Üks Kunda walla naene, kelle nime enam meeles pole, sai selle õnnetusse, et kui lapsena oli maha saanud ja saunas magas, üks rott laest tema peale kukkus, mis teda ehmatas ja unest ülesajab. Üks Maidla walla naene Eüganuse kihelkonnas Alutagusemaal nägi kui kiusatud suurki waewa, et temal see õnnetus teadmata ja tahtmata oli juhtunud, oma last äramagada. Üks teine naesterahwas siinsamas meie ligimail, kes leff oli, sai, kolm ehk neli aastat teed, selle wiifiga kiusatusse, et õõse magades unes nägi, kui oleks keegi tulnud, tema kõrwa heitnud ja tasahiljukses tema kõrwa siise need sõnad rääkinud: mees läkitab sulle taewast palju terwifid ja lasseb sulle ütelda, et sa minule pead tulema ja mind meheks wastuwõtma. Snimene arwas unenägemise warju kuratiks, kes teda tulnud kiusama, ja kuulis nüüd sest ajast kuratit ühtepuhku oma kõrwa ees ütlemata ilusaste waimuliku laulusid laulwat ja teda wabel jälle paluwat, et lihakiusamisele maad anda. Snimene oli nõuukas perenaene, aga jäi nüüd kõik hool ja murepidamine, mis enne elamise pärast oli, hoopis maha. Kui õhtu lätte tuli, istus kess tuppa järje peale ja oli tuba külarahwast täis, wana koolmeistriga laulmas ja lugemas, et kurati eest

temale asu saata; aga ei olnud sest ühtigi abi, ega sestki, et õõsel ehk õhtuti püsfi olivad lastnud, et kurja waimu ärähirmutada.

Tuli wiimaks inimene õpetaja juure oma kiusatuse pärast kaebama ja trööstimist paluma. Tundis mees kohe wiga ja tema süüd ning pöörati kõik nenda, et inimene pea teisele mehele sai, ja peasis siis kaa ilma tohtri arstimata ja muu trööstimata arwatud kurati pealust ja tema wõrgutamisest.

Wasta külas Nigula kihelkonnas oli üks mees nimega Olew Madis, kes nõukas ja muidu hea inimene küll oli, aga ajuti wäga rängaste wiina jõi. Seesama oli jõulukuul nädalat kolm alati pulmas olnud, jõulupühil kaa liiaste joonud ja pärast pühi jälle pulma kutsutud, ning nenda järsku nädalat wiis ehk kuus ühtepühku peaparandamata rängaste Sumala wiljaga enesele liiga teinud. Kui siis wiimsest pulmast, kuhu oli palutud, hoopis wäsinud koju tuli ja magama oli heitnud, äratas õõse üks warjunäitamine teda üles, mis kadumata tema filmade ette jäi seisma, oma hirmsaid pitka küüntega käsi tema wastu firutas, tema pead tautas ja tema kaela püüdis ärawäända. Mees ei julend ennast koguniste ümberpöörata, waid käis tagupäri, lauluraamat käes, ühest nurgast teisi, nenda kuida warjunäitmine, mis tema filmade ees oli, teda enese eele ajas.

Külarahwas oli lohkumisega kous laulmas ja lugemas. Tuldi siis wiimaks paluma, et Sumala sõna tema üle pidi käima. Mindi teda siis kaa vaatama, ja leiti tarwis temale aadrit lasta, temale jahutawat rohtu sisseanda ja tõugatud jääd linase kotiga tema pea ümber panna, et werd, mis liig joomine pähä oli ajanud, alamale sundida ja tema pead jahutada. Kui kõik seda tehtud, jäi inimene paari tunni pärast rahulisemaks, uinus magama ja kui ülesärkas, oli warjunäitamine tema filmade eest ärakadunud. Saka wallas Lügänuuse kihelkonnas oli üks elatand, wäga auus ja nõukas talupoeg, nimega Madi Rein. Temal oli kolm poega, kes kõik naesemehed, ja palju peret majas. Wanamees ei teinud ise enam tööd, waid waatas oma pere järele ja õiendas aga maja tööd. Kui aeg igawaks tahtis minna, siis läks mõni kord hea ilmaga merele wõrku wäljawõtma, ehk niferdas ajawiiteks üht ja teist tühjapaljast, aga muist oli ikka istumas, mütsilene peas ja piip suus, bibliraamatut lugemas.

Mõisa oli wersta poolteist külast, ja oli wana kärner tema armas sõbr, seda käis sagedaste vaatamas, ja see kaa jälle teda. Kärner oli kaa wäga tubli ja õiglane mees, kellest muud ei olnud laita kui seda, et ta ennast targemaks arwas, kui ei sündinud arwata, ning seda enesest

kindlaste uskus, et waim temale seda annud
kõik prohwetid kirjad mõista ja Soannese Ilmuta-
miseraamatut äraseletada. Kui siis wana Reinuga
ühes oli, siis seletas neidsinatšid fiinsamas nime-
tatuid raamatuid, kellest teadmata ja õpetamata
inimene pisut jõuab mõista, sest et neid lugedes
paljugi õpitud tundmist tarwis läheb, kui sest
õiget aru saada, mis nemad kuulutawad.

Kõige enamiste oliwad mõlemad prohwet
Danieli raamatut, Jeremia Nutulaulu ja Soan-
nese Ilmutamiseraamatut lugenud ja kärner neid
Reinule seletanud, ja wiimaks seda head inimest
nenda äraseganud, et ta wiimaks otse kui pool
rumalaks sai ja ligi poolteist aastat iga nädalas
lord, kaks ehk kolmki õpetaja juures käis, oma
waewatud südamele jahutust ja kergitust otsimas.

Tähendas õpetaja temale küll kõik hästi,
näitas temale ka seda, et need kirjatükid, mis
kärner omas sõgedas rumaluses halbiste oli sele-
tand, nenda pole mõista, kuidas tema neid mõis-
tis, palus wanameest, et ühes ajaks kirja luge-
mist pidi jätma ja tõsiselt ühe ehk teise töö peale
hakkama, kus kätt ja jalga juures tuleb liigu-
tada, et ta mitte oma tühja mõtete peal ei pida-
nud haudumas ja seismas olema, andis temale
siis ka weel seda nõuu ja ütles: et kui siis jälle
bibliraamatu kätte wõtad, siis ära hakka mitte
prohwetite peale, neid fina ja finusugused ini-

mesed ilma õpetamata kirjatundjate seletamiseta ei mõista, waid selle asemel loe seda, mis Dnnis-
tegi ja Jeesus Kristus ise oma püha suuga õpe-
tanud ja mis pühad apostlid ewangeliumidesse
ülespannud, siis saad sealt Jeesuse armuõpetuse
põhja kätte ja seda mõistma, mis tema täis ja
armuline tahtmine on. Wanast Testamentist
andis õpetaja nõuu Siraki Tarfuseraamatut, Salo-
moni õpetusesõnad, Daweti Paulu-, Samueli-,
Kuningate- ja Ajaraamatuid lugeda, ja siis weel
peale seda Apostlite Teguderaamatut Uuest Testa-
mentist.

Uga ei saanud sefsinatsest nõuandmisest
suurt kasu olema; inimese mõtted läksiwad ikka sega-
semaks ja tema südame tust ja waew suuremaks.
Uni ja isu kadusiwad ära, ja hakkas waene ennast
kõrwal hoidma, ega tahtnud enam oma tubli
mooriga, kellega peale nelikümmend aastat abi-
elus oli elanud, ei sõnagi rääkida, weel wähe-
malt laste ehl lastelastega, kes kõik hea isa
waewa pärast suures kurwastuses ja mures oliwad.

Sündis siis, et ühel õõsel ülestõusis, tuld
kääkis üleswõtta, ja kõik peret palwele tulla.
Kui oliwad lõppenud laulmast ja palumast, siis
ütles: „Lapsed, nüüd on mull wiimne lugu! Kääs!
Sumal on mind kiusaja kätte ja temale meelewalda
minu peale annud ning on tema tänafest esimesest
kufelaulust ühtepuhku minu ees seismas, mind

hirmitamas ja pillamas, ega lahku mu kõrvast, waid näitab mulle keelt, kui ma ristikest ettelöön."

Selle häda, hirmu ja waewa sees seisis tema seitse ehk kahetja nädalat, ja käis mõnikord päewa tagant õpetaja juures. Kirikuisse tema nüüd enam ei tulnud, et ta küll muist igal pühäl kirikuusse ette tuli, aga kaa jala pealt ümberpööris ja suure rutuga otselui kerge ehk edew inimene äraläks. Küsis teda siis õpetaja, miks ta kirikuisse ei pidand tulema, ning miks usse ees pidi ümberpöörma ja äraruttama? — Jah! kostis wilets, kui ma kirikuusse ette saan, siis hakkawad kõik kirikuseinad ja müürid kisendama ja ütleva: mine ära, sa rojane oma rojase waimuga, sull ei wõi siin ei aset ega tegemist olla!

Mõni aeg pärast tuli wanem poeg õpetaja juure ja rääkis temale, et kõigist näha, et wana inimesel kurjad mõtted pidid olema. Kätkas siis õpetaja pojaga temale palju terwisid ja laskis teda paluda, et tema juure pidi tulema. Tuli siis kaa teisel päewal ja kui paljugi isekeskis oliwad rääkinud, ütles wilets: armas õpetaja! ma pean teile nüüd weel oma wiimast häda kaebama: kuusaja näitab mulle nüüd alati ühes käes kōit ja teises käes nuga; ja tahtsin siis minewal pühäl enesele otša teha: aga langes see waew wäga rängaste mu südame peale, mis mu poegadel saaks olema, kui mind kui üht raiska ristimata

maa sisse peaksiwad matma, ja jätfin siis selle töö tegemata.

Sahkus siis käeandmise ja selle lubamisega õpetajast, et Sumala abiga otsategemisenõuu tahtis ärabeita: aga Sumal paraku! kolm päewa pärast seda tuli keskmine poeg ütlema, et õnnetu enesele wiletsa surma teinud.

Neistinatist, siin ülemal nimetatud sündinud asjust näeb targem inimene enesel paljugi tähelepanemist ja õppimist olewat, mis mitme kohta kasuks arwata, kui seda mõistlikult ära arwatakse. Nähikse seda neist, et see, mis teadmata inimesed sell ehk teisel korral kurati kuusamist ütlemad olewat, muud ep ole kui üks waimuhaigus, mis ehk ühest ehk teisest ihulikust wigast sünnib, ehk kaa ühest ehk teisest südamekoormast tuleb, ilma et kurjal waimul sealjuures tegemist ehk wähematki süüd oleks. Niisugused waimuhaigused on palju raskeamad ja rängemad kanda kui tõbi ehk wiga, mis ihule mõnikord tuleb, ning on need, kes senna sisse sattuwad, wäga wiletsad, ja nende lugu ütlemata piinaline; see pärast peab nendega kannatama, nende kaebamist armuga kuulma, kui kaa terwe meel seda aina tühja mõtlemisest näeb tulewat. Kui nemad üht ehk teist warjunäitamist ennast ütlemad nägewat, mis ommetigi koguniste mitte nende silma ees, waid aina üksi nende mõtlemises ja nende mõtle-

miste loodus on, siis ei maksa waidlemine sellepärast nendega, ega tee see neile mitte igakord head, kui seda otsekohse waleks aetakse, sest et nende mõttest asja oma filmade ees usuvad olewat ja ennast seda nägewat ehk kuulwat. Targad tohtrid, kes inimest tema ihu ja waimu olemise poolest hästi tunnewad, need aga, kui niisuguses haiguses weel abisaamist oleks loota, need aga jõuawad sealjuures oma targa nõuuga aidata, kuidas neist, siin alamal räägitawaisst juhtumistest näha.

1745 aastal oli üks noor inimene Genalinnas suurekooli peal õppimas, et liig himuline õppimise peale oli, ööd ja päewa tüdimata murega arwas, mõtles, luges ja kirjutas, ega kuhugi poole liikunud, tegi ta ihule ja siis laa waimulegi liiga, et ei kummalegi hingamise wahet ei annud. Kui nenda terve aasta oli teinud, tundis ta ühel hommikul, kui oli ülesärgand, kribisemist oma peas ja peaajus, otsekui oleks kilgid sees liikumas olnud. Segas see asi teda küll, aga ei pidand ta sest lugu. Teisel hommikul, kui ülesärkas, oli lugu pahemaks läinud; tundis oma peas ja peaajus walu, ja otsekui oleksiwad pisikesed linnud ehk warblased seal siblimas, nokkimas ja kisendamas sees olnud. Kannatas seda waewa mõni päew, ilma et sellelegi oma häda oleks rääkinud, ja asus wiimaks

see kindel mõte ja usk tema südamesse, et üks warblane tema pea sisse oli pesa teinud, senna munenud ja oma poege seal väljahaudunud. Hakkas siis tohtritele ja kõikidele oma häda kaebama, et temale seesugune õnnetus juhtunud: targemad tähendasivad, et seda ei wõi olla ega sündida, et warblane inimese pea sees saaks pehitada ehk senna sisse peaseda, aga ei wõtnud noormees nende juttu kuuldagi, sest et omast tundmisest teist ütles teadwat ja tundwat. Rumalamad, kes seda kuulsivad, naersivad teda ja ajasivad nalja sellepärast.

Üks wäga tark tohter, nimega Kaltschmid, kes sell ajal Sena suurekooli peal professoriks oli, ja keda meie kadunud keisriprõua Elisabet, kes sell korral meie riiki oli walitsemas, ühe wiga pärast, mis temale oli juhtund, üheks ajaks kaa Peterburgi laskis kutsuda: seesama kuulus ja ütlemata tark mees sai siis kaa selle noore inimese lugu teada, ja läks teda waatama. Kaebas waene waewatud tohtrile kuuma filmaweega oma häda ja kurtis teine teda selle õnnetuse pärast, mis temale tulnud, aga ütles: olge rahul ja tänage Jumalat, kes inimesele tarkust annud ligimest aidata ja temale head teha, kui ta häda ja waewa on kannatamas. Minul on lootust, et Jumala abiga teid saan aitama, kui seda tahate sallida,

et ma teie pead hoopis lahtiwõtan ja warblast tema pesakonnaga seeft wälja toon.

Woijah! ütles haige, woijah! see on küll wäga hirmus ja kartlik asi, ega ma siis enam wõi elusse jääda, kui mu pea mu otsas elawalt lahtiwõetakse. Jah, kostis tohter, mis siis muidugi teist saab: ega see warblase pesakond nenda ei jää, kuidas ta nüüd teie peas on, kõik need pojad, mis praegu seal kuulen firtsuwat ja tiuksuwat, kõik need saawad omal ajal kaa suureks ja hakkawad sugu tegema; kuhu teie siis ommetigi nendega lähete, ehk mis teist siis ommetigi wiimakski saab? — Inimese pea lahtiwõtmise, kui temal weel hing sees, on küll raske ja kartlik asi, aga on ommetigi Sumal mituforda aidanud, et see hästi küll on korda läinud. Küsis haige, kas seda siis ju olnud, et elawa inimese pead lahtiwõetud, ja wastas temale tohter: kui seda weel poleks olnud, kuidas mina siis sest teaks rääkida? Noh! hüüdis noormees, kui seda ju enne on katsutud, siis palun teid seda kaa minuga katsuda, ja saagu siis kõik nenda sündima, kuidas Sumal tahab. — Hea küll, ütles tohter, olge siis aga rahul ja ärge kartke ühtigi! saab kõik hästi korda minema. Tulen homme hommiku oma abilistega teid teie waewast peastma, teil saab küll head walu, aga ei mitte kauaks olema. Peale seda pean teile kaa weel seda kuulutama, et teie mõnel

nädalal pärast pea lahtiwõtmist ja tema kinni-panemist ei ühegi töö peale pea hakkama, kuhu langet mõtlemist juure tarwis läheb, waid et kõik õppimist üheks ajaks hoopis seisma jätate ja paariks nädalaks rändama lähete.

Teisel hommikul toodi hull imelik nõuusid, mis tohtritelt ja welskäridel on, ja miska luid saewad ja liikmeid otsast ärawõtawad ja toodi neid paljugi haige inimese tuppa, kaa seda karde-tawat tooli, kelle peale need mahaiistuwad ja neid rihmadega senna külge kinnitõmmatakse, kelle jalad ehk käed ehk muud otsast ärawõetakse. Kohkus inimene küll, kui kõik neid riistu nägi, mis tema pärast senna toodi. Wiimaks tuli kaa tohter kolme nelja welskäriga, ning oli kaa teisi tohtrisi abiks kaasa wõtnud. Tõmmati haige rihmadega tooli peale kinni, et ei saanud sõrme-otsagi liigutada; kesi pealae pealt aeti juuksed ära, tehti seal kohas walu, otsekui oleks senna suurt auku kaewatud.

Korraga hüüdis Kaltschmid: herrad! tulge nüüd, herrad, warblasepesa waatama! — Astusid kaa kõik ligi ja imestefid, et pesakond nii suur oli; lendis kaa kohast warblane wastu alent. Oh Issand! hüüdis haige, oh Issand, ole tänatud! — Wait! ütles tohter, pesa ja pojad on weel sees: andke mull kermeste mu peenikesed näpitsad, et neid haawaawalt wäljawõtan. Sai siis kaa kobe,

ja luges seitse warblasepoega järsku inimese sülle, aga wiimaks wistas kaa pesagi taga järele, ja ütles: nüüd Jumal tänatud! nüüd olete omaft waewast lahti. Welskärid, siduge lahtiwõetud pea hästi finni, ja walage esite neist rohtudest, mis laua peal, haawade sisse! Kui nenda tehtud, tegiwad kõik rihmad lahti, tõstsid inimese woodisje ja andis tohter temale uimanduserohtu sisse, et kahelja tundi pidi magama jääma. Kui ülesärkas, oli tohter seal ja küsis: kas olete heaste maganud? Jah! Jumal tänatud! wäga hästi, ega ole mull, kes teab mitmel ajal, mitte seda rahu peas olnud, mis enesel nüüd tunnen olewat. Noh! Jumal tänatud! — ütles tohter, mind seia siis enam tarwis ep ole; Jumalaga!

Snimene oli nüüd terve; warblasepesa poegadega oli akna peale ja ema tuppä lendama jäänud. Teisel hommikul, kui noormees oli ülestõusnud, wõttis ta warblasepesa kätte, katsus seda ja poege, mis ju furnud akna laua peal oliwad, ning ütles iseeneses: ega need ommetigi sinu pea sees poole wõinud sündida ehk elada, ega wõi kaa elawa inimese pead ilma tema suretamata lahtiwõtta: kui seda olen uskunud sündiwat ja tehtawat, siis olen tõeste sell korral waimu nõrkumises peast rumal olnud, ja on see tarf mees, kes mind mu rängast waimuwarjutamisewaewast peastnud, minu rumala usu pärast kõik need

tembud filmakirjaks teinud, et waletööga minu walemõtlemist awalikuks waleks näidata. Eäks siis kohe tohtri juure teda tänama, et ta nenda targaste teinud, ega teda mitte nenda, kui teised tegiwad, narriks sõimanud, kui warblast peas kaebas olewat.

Igauks sellesinatse tohtri tegemisest näeb, et ta seda walet, mis inimene uskus, mitte waleks tema wastu ei ajanud, waid seda ütles tõeks arwawat, et ta kaa sellepärast, et õnnetumale abi saata, nõuu andis, pead lahtiwõtta, ilma et seda ommetigi oleks wõinud katsuda, waid tegi aga pisut walu kriimustamisega pealae peale ja laskis siis warblast, mis tasku oli pannud, lendu, ja tõi sealt kaa poege ja pesa wälja, mis selle nõuu pärast jenna oli pistnud, et walet, mis haige inimene uskus, tema südamest wäljapetta.

Uastat kaks pärast seda, kui see asi Sena linnas oli sündinud, juhtus ühe teisele üks teine niisama imelik lugu. Rahelja penikoormat Senast on üks kuulus linn nimega Halle, kus jälle üks suurkool on, kuhu kõigist maailmast noort rahwast õpetusele kogub. Seal oli üks professor üht ränka tööd enese peale wõtnud ja ööd ja päewad temaga ennast waewanud. Wiimaks jäi ta väga haigeks ja oli mitu nädalat alawoodis. Kui oli paremaks saamas, oliwad jalad väga paistetand, et elendasid. Kui inimene seda näha sai, hüüdis

tema teist poolt ehmatuses suure kisaga, ja ütles: oh ma õnnetu waene! waata, armas abikaasa, minu jalad on klaasiks saanud. Ütles küll tema naesterahwas kõik, mis sest tuli ütelda ja arvata, aga jäi mees kindlaste selle peale, et tema jalge ja sääride liha ära kadunud ja selge klaas liha asemele jündinud. Tuliwad tohtrid, tuliwad kaa teised targad ja mõistlikud inimesed, kes ütlesiwad, et seal klaasi ei wõinud olla, waid aga paistetust: aga see oli kõik wale jutt tema meelest, sest et tema filmaga nägi ja oma kätega katsus enesel klaasjalad olewat, kelle peale ei usaldanud toetada, ja kui seda katsus teha, neid kuulis krõgisesawat, krossuwat ja kraksuwat.

Läkitas siis tema abikaasa ilma tema teadmata Kaltschmidile oma mehe haiguse pärast sõnumid ja palus teda tulla, et kui wõimalik, meest aidata. Tuli inimene kobe ja sest, et kõik ju teadis, mis mees omast jalust nägi ja uskus, tegi kui oleks ehmatanud, kui uksest sisse oli astumas, jäi seisma ja ütles: näen ma õiete wõi mitte? Küsis siis teine: mis teie siis arwate ennast nägewat? Jah! kostis Kaltschmid, ärge ehmatage, armas sõbr, kui seda ütlen, mis praegu näen: teie jalad on klaasitand, ja aina selgeks klaasiks saanud.

Issand Jumal olgu tänatud! hüüdis haige rõõmsast südamest wastu, kes teid kõige tohtrite

tohtrit seia on juhatanud: jah! nüüd teie ise oma filmiga seda häda näete, mis mull on, et jalad klaasitand: need sõgedad arstijad, kes siin mu ümber liiguvad, ega muud mõista kui haigele tühja kulu oma rohtudega teha, need seda ei näe, waid paneb nende rumalus seda naeruks, kui seda kaeban, et mu jalad klaasiks saanud.

Rääkisiwad siis palju ja kauagi klaasitamise pärast ja waletas Kaltschmid tema ette, et ju mõndagi inimest, kellele see asi õnnetumaks wigaks juhtunud, oli saanud aidata ja terweks teha, ja lubas tedagi nädala päewaga aidata.

Haige oli väga rõõmus omas südames ja lubas Kaltschmid senniks senna jääda, kunni terweks pidi saama; see teda weel üle väga kinnitas. Sai siis inimene kõikjuga tühja paljast asja fiske, mis filmakirjaks rohu asemel temale anti. Kui nenda kolm ehk neli päewa oli tehtud, siis ütles tohter: nüüd on tarwis, et teiega tuule kätte lähen sõitma, et rohu rammule toetust anda.

Randsiwad julased inimest murdliku jalgade pärast kui kõige hõrnemat riista tõlda, ja läkswad ühte ligema mõisa sõitma. Kõik oli ju ennemalt äraräägitud ja leidswad seal suurt seltsi kous olewat. Tõsteti haiget tõllast wälja ja kanti tuppa, et inimene oma jala wael ei usaldanud astuda ega oma jalge peale toetada.

Wiibis Kaltschmid temaga õhtu pimedani
 fenna, et teine küll palus, et waremine saakfiwad
 minema. Sõitfiwad siis ära, aga kui poole tee
 peale oliwad saanud, tuli üks kümmefond mõrtsu-
 kaid, kes püstolitega lastfiwad, tõlda kinni pidafi-
 wad, hirmsat kisa, kära ja lastmist tegiwad ja
 Kaltschmidi tõllast wäljakiskufiwad, et teda riisuda
 ja tappa. Kui haige nägi, mis teisele oli sündi-
 mas ja sell kael, kus ise istus, mitte mõrtsufaid
 nähtud olewat, tegi ta ruttu tõllaukse lahti,
 kargas wälja ja heitis jooksu. Mõrtsufad tegi-
 wad, kui olekfiwad tahtnud teda tagaajada, kifenda-
 fiwad taga ja lastfiwad püstolitega järele, aga
 mees jookkis ja lendas kui üks nool poolteist wersta
 maad, ega jõudnud siis enam, waid istus wäsi-
 nult tee ääre kännu taha maha. Üüff aega
 pärast jõudis Kaltschmid tõllaga fenna, kus teine
 istus, tegi kui ep oleks ta teda näinud ega tähele
 pannud ja tahtis mööda sõita, aga hüüdis haige:
 oodake! ärge jätke mind maha. Tõld jäi seisma
 ja tuli haige oma jala peal ja oma jalaga tõlda,
 ja ütles Kaltschmid: wift teie jalad nüüd on
 otfas; õnnelks seegi weel, et teid seia maale jõudfi-
 wad landa ja mõrtsufate käest peasta.

Oh! mu armas wend ja abimees, kostis
 teine, mina tean, näen ja mõistan seda nüüd
 wäga selgeste, et mu haige waimu mõtted mind
 petnud, mind rumalaks teinud ja mu jalad flaa-

fiis mu silma ette oliwad waletand. Ma mõis-
tan nüüd kaa seda, et need, kes tee peal kui
mõrtsukad mind ehmatasivad, mitte mõrtsukad
pole olnud, waid head inimesed, kes teie tar-
nõuu ja kutsumist mööda seda kisa ja kära ja
ehmatust mulle tuliwad tegema, et pidin surma-
kartuse pärast jalgu tõstma ja tagajärele nägema,
et mu jalad terwed on ega klaasist ei teagi.

Seda, mis siin ülemaal lugeda oleme annud,
olime 18. märtsikuupäewal *) kirjutanud, päew
pärast seda, mis oli wiies püha paastus, tuli
üks pime inimene, kes Üksi kirikuuksel on istu-
mas, oma naesega, kes teda wedas, meie juure
ja kaebas naene, et inimene reedeseft päewast
rumalaks saanud. Kuulsime siis kaa selle haige
juttudeft, et ta meelest oli äranõrkunud, ütles
Sootaga mõisa tuuleweški meie kirikutorni otsas
seiswat ja küsis: õpetaja! mis minust nüüd peab
saama ja mis teie minust nüüd tahate teha?
kas kellameest, wõi tuulemõldrit? palun, et mõle-
mad ammetid ühte jätate. Minu wanamoor on
nüüd kassiks saanud ja on mõldril seesugust ela-
jat rottide ja hiirte pärast kaa tarwis. Kui siis
ütlime: Uadu! mis sa räägid? kus see tuuleweški
nüüd torni otsas wõib seista? Selle sõna peale
kõstis inimene, kes, kuidas ennist ütlime, pime on,
ja ütles: tule Sumal appi! eks mull siis filmi

*) 1822.

peas? — eks ma siis näe, et tuulevesti torni otjas? — ja kuidas ma teid oleks tulnud paluma, kui ma teda mitte seal näeks olewat? —

Needfinatsed siinsamas ülemal räägitud asjad seda tõeks näitavad, mis iseenesest tõsi ja targemast rahvast ju ammustki tõeks on tuntud, et niisugused nägemised muud ei ole kui tühjad waimuwarjutamised ehk warjud, mis nendasamati kuidas unistamises ehk soojatõbe jampsimises inimese silma ette tulewad; ilma ommetigi, et seal seda vähematki nähtawat ehk tuntawat võiks olla, sest et waim oma nõrkumises ja haiguses neid enese ette nähtawaks waletab.

Nenda kuidas filmita Äksi kirikuwaene, nimega Otja Madu, kirikutorni otjas Sootaga mõisa tuulevestit, teine oma jalgu klaasitanud nägi, ja kolmas oma peas warblase kuulis olewat: nendasamati nägid Olew Madis ja Madi Rein kuratit, ja kuulis wiimne Euganuse kirikumüürid ja seinad kiskendawat ja karjuwat; ning sellesama waimuhaiguse pärast kuulis see naesterahwas, kes lesk oli, kuratit oma kõrwas ilusaste laulwat, et seal küll ialgi niisugust lauljat polnud ega wõinud olla.

Nendaks kuidas needfinatsed asjad iseenesest haige ja tühja mõtte petmised on, nendaks on ka lugu kõige niisuguste nägemiste ja kuulmistega, mis teadmata inimesed kodukäijatest, waimudest, wiirastustest ja kumistustest räägiwad.

Aga võtame nüüd jälle seda lugu üles, mis jest kuusatud naesterahvast hakkasime rääkima, kes Mutagusemaalt kahetümmeneljandamal näärikuupäeval meie juure tuli. Laske me teda ennast rääkida. Ütles inimene:

„Hakkasin palwekojas käima, mis minewal aastal W — külas walmis sai, ja igatsesin ja palusin, et mind eneste seltsi pidiwad võtma. Võttsiwad mind siis wastu ja kinnitasiwad: et ma ööd kui päewad Sumalat pidin paluma, et seda kuratit, mis inimesel sündimisest sees on ja ühes temaga ilmale sünnib, enese seest välja-paluda. Palusin siis ühtepuhku Sumalat, et kuratit enese seest ära saada ja nutsin ööd ja päewad. Ütles siis mees helde südamega: armas naene! mis sa ennast nenda waewad ja kurwastad, wiidad nüüd kõik päewad palwetega, jätad, mis sull tegemist on, tegemata. Palu kullakene! palu Sumalat südamest, nenda kuidagi enne sedagi tegid, ja siis waga südamega oma töö juure läksid. Kes hoolega seda teeb, mis kohus teha, see teenib oma eluga Sumalat, aga kes muud ei tee kui et aga nutab ja palub, aga käed rüppes ja süles peab, see sureb wiimaks nälga. Ega Sumal seda imelikult wõta ülespidada, kes terve olles, hooleta ja töötegemata ihu ja elu tarwitust tahab saada. Niikaua kui siin kaduwas ilmas oleme, peab meil kaht muret Sumala tahtmise

järele olema, seda, et ihu ja hingeheea eest hoolt kanname, ega pea siis mõistlik inimene ei üht ega teist unustama, waid mõlemate eest üht wõrt muret kandma, kui Jumala tahtmist tahab täita."

Tundsin ja mõistfin küll, et hea mehe sõnad wäga tõed oliwad, ja lubasin siis nenda teha kuidas tema targaste, armastuse pärast mulle tähendas: aga mu süda oli ikka raske ja läts päewast päewani raskemaks. Ma käisin nüüd laudas ja lahas ehk muu kõrwalises paigas, kus mees mind ei näinud, palumas ja hakkasin wiimaks märkama, et mu mõtted hoopis segaseks oliwad saanud. Käisin siis nende juure, kes mind seltsi oliwad wõtnud ja kaebasin neile seda häda ja waewa, mis mull mu südames on, ja ütlesiwad nemad: sina ei ole mitte kindlaste palwes seisnud, seepärast on see sulle nüüd nenda tulnud ja sinuga nenda sündinud, kuidas Onniistegija ütleb: (Euf. 11, 24—26.) Kui rojane waim inimesest on wäljaläinud, siis läib tema kuiwad paigad läbi ja otsid hingamist; ja kui tema ei leia, siis ütleb tema: Ma tahan ümberpöörda oma kotta, kust ma olen wäljatulnud. Siis läheb tema ja wõtab enesega seitse teist waimu, kes kurjemad on kui tema, ja kui nemad senna sisse tulewad, siis elawad nemad seal, ja läheb selle inimese wiimne lugu pahemaks kui esimene."

„Need sõnad on mu südame peal mind õõb ja päewa waewamas, ega lase mind magada, ega ühegi muu asja peale mõelda ja olen ma nüüd see kõige wiletsam kõigewiletsamate seas. Käisin A.—, R.—, ja kõigewiimaks T.—I; palusiwad ja laulsiwad nemad küll minu peale, aga ei ole mull sest ei seda wähematki fergitust tulnud.“

On nüüd neil päiwil nii mitmed õpetamise meelewalda eneste kätte püüdma, kes ei tea, mis õpetada ehk kuidas õpetada, sest et nemad kõige ilmaliku ja waimuliku tundmise poolest wäga teadmatad on. Et sest head pitka peale ei wõi tulla, waid et sellest paiguti ju mõnda ihu- ja hingekahju sündinud, seda näitab selle waele naesterahwa lugu tõeks.

Taewaskäijatest ehk nõrkujatest.

Mis iseenesest tõsi, hea ja kasuline on, tuleb ja sünnib tasase ja waike wiisiga; tema tuleb ja sünnib pitkamiste, sest et kõik siigiw asi aega tarwitab enne kui idaneb, tõuseb ja wilja kannab. Kõik, mis iseenesest tühi, et ta teadmata rahwa mõttest ja meelest küll hea näitab olewat, tuleb kahinaga, ehk läheb kui kange tuul kohisemisega üle maa, ehk kui tuluke, mis kahju tegemas, suure

rutuga üle küla, teeb oma kahju ja kustub siis ära. Mis äkiselt tõuseb, see äkiselt lõppeb; ta lõppeb, et tal kindlust enese sisse pole jäämas; otsekui üks maja, mis suure kiirestamisega ja ilma nõuuta ehitatakse, otsekui see peagi laguneb, sest et teda kindlast ei saanud rajada, nenda lõppeb, laguneb ja langeb kõik, mis wale, aga mitte tõe peale rajatud. Seda tunnistawad kõik need asjad tõeks, mis kui tühjad warjunäitamised nõdremaid ilmas efsitanud, ja tunnistab seda kaa taewakäijate lugu tõeks.

Teigi see rumal, kahjuline ja tühi ilmumine suurt kõla ja kahinat küll, mis kui üks wägew tuulepuhumine üle kõige maa läks, ja otsekui wing teadmata rahwa pähä hakkas, et kõige hõelama rahwa suust paremat ruttas kuulma, paremat kui see sõna, mis Jumal ise isalikust armust püha prohwetite, Jesuse meie Onnistegija ja tema püha apostlite suu läbi pühas kirjas meile lastunud kuulutada. Müüd on see asi kadunud ja kustunud, ega pole temast muud jäänud kui aga tema haisew ja teutaw mälestus.

See rumal ja see kõlbmata taewakäijate hullamine hakkas esmalt Läänemaal Lääne Nigula kihelkonnas, ja oli seal hull küll. Sealt ta läks Lihula ja näitas ennast weel hullemaste. Tallinna gubermangu walitsus teigi temale seal kohas forraga otsa peale: aga jäi ta ommetigi salajasse

idanema, ja hakkasivad petised Kullamaa, Nisfi ja Hageri kihelkonnas sellesama asja peale, mis sealt maanurgast Wigala, sealt Willandi Saani, Põltsamaa ja wiimaks Laiuse kihelkonda Tartu maale läks.

Mis needsinatsed petised ja teadmata rahwa eksitajad ja segajad lobisesivad, oli pea nende kõikide juus üks ja seesama jamps, ja rääkisivad nemad pea kõik üht wiisi, sest et teine teise käest seda oliwad õppinud, wõtnud ja pärinud. Ütlefiwad ennast taewas käiwat, kui magama jäiwad, ja tõiwad sealt ja pörgustki sõnumid; ütlesiwad ennast Sumalat ja Dnnistegijat ja kes teab, mis muud weel nägewat; rääkisiwad mustast ja walgest maast, mis teises ilmas pidi olema; keelsiwad punast riidet ära, ning käsksiwad walgid kanda; ütlesiwad ennast nägewat teist musta, teist jälle walge maa sees olewat, ja rääkisiwad weel palju muud halpi juttu.

Et nüüd lootust tulewa poole küll on, et Sumal aega mööda õige õpetusele paremat maad meie rahwa juures wõtab anda, et ta edespidi, kui weel seesugusid jampsijaid peaks tulema, neid kui niisugusid, kes ehk hulluks saanud, ehk kes kawalad petjad, mõistab põlata ja naeruks panna: siis ommetigi arwame parajaks seda seia panna, mis meile minewal suwel Willandist kirjutati.

„Üks nurjatu inimene, kes noorest põlvest kurjuse peale harinend, ja kõige keeldud ja häbemata töö ja tegemise peale õppind, ja teda nüüd Sõoru Jaaniks nimetatakse, oli kuulda saanud, et Tallinnamaal Wigala kihelkonnas üks nõrkua laps oli, kellest imet räägiti, ning et need, kes teda läksiwad vaatama, temale palju wiisiwad. Arwas siis üleannetu sellesamasuguse pettusega enesele kaa head saawat, ja õpetas oma kaswandiku Kadri, kes kolmeteistkümnne aastane, ja ju ammustki üks nurjatu loom oli, sellesama ammeti peale, mis nõrkua Wigalas pruukis. See asi sündis Willandi Jaani kihelkonnas Wastemõisa wallas. Hakkas siis rahwas ligemalt ja kaugelt senna kokkulangema, ja tuli teda Pernu, Tallinna, Tartust ja Wõrumaalt otsata senna, et nenda näitas, kui oleks seal alalist laadapidamist olnud.“

„Mis see olnud, mis see Sumala pillkaja rääkinud, annan siin teile teada: roppu elu, wargust ja joomist ei ütelnud suurt pattu olewat; aga keelas laupäiwiti tööd tegemast ja lapsi wanemate nime peale ristimast, sest et selleläbi taewariigis suurt segadust hingederaamatus pidi tehtama. Nimetasiwad siis kaa selle sõna peale mitmed wanemad lapsi teise nime peale ja lastsiwad neid ümberkirjutada. Kõik punased riided, rätikud, tanud, wööd, seelikud ja muud seesugused

ehTED, kus punast sees, käskis ärawisata ja aina walgid kanda."

"Kui rahwast tuli, kes nõrkujat tahtsiwad küsida, siis kuulas Saan neid esite ära, läks kambri ja rääkis tüdrukuga, et teada anda, mis ja kuidas küsijale kosta. Kui ühel päewal liiaste rahwast oli kogunud ja tuba pakil täis oli, kargas Saan kui meeletu kambri wälja ja hüüdis: „Andke maad! — tee lahti! Dnnistegija tuleb!“ ja läks wastu teda teretama ja kummardama, ja teda kambri terwitama; ütles kõige pühamal pealiku riided seljas olewat. Rahwas pani käed risti, lohkus ja ohkas. Teine kord tuli jälle, kirwes käes, suure kisaga kambri wälja karates, hakkas seinu mööda kargama ja kirwega raiuma ja hüüdis! „Gunnäe siin ta on! waat, kus kurat! — noh! nüüd tapsin ta ära!“ — Inimesed, kes seal oliwad, lödiseiwad hirmu ja kartuse pärast, et kurat nende sekka tulnud.

„Olgu see weel wiimseks selle kurja, jultund ja häbemata inimesest räägitawaks. Kui jälle väga palju rahwast selle kelmi juure oli tulnud, ja tema Kadri ennast magamaks teinud, paniwad inimesed palju raha tema rinde peale. Kui see sündinud, saatis Saan neid kambri wälja, et toas nõrkuja ülesärkamist oodata ja läks ise kaa tuppä. Duff aega pärast läks kaa tagasi ja kutjus rahwast sisse, nõrkuja juttu ja tema nägemisest

kuulma ja küsis: „Armas Dnnistegija laps! kuhu see raha jäi, mis head hinged su rinde peal panivad?“ Tüdruk kostis: „Sumal mängis Sandre Tiiduga kaarta, kautas oma raha ja wõttis minu käest wõlga.“ Rahwas ohkas ja palus.“

Hullemaste ei jõuaks üks haly inimene wale-tada, kuidas seesama petis kõige pühamat teu-tand, Sumalat pilgand ja teadmataid narrinud.

Et Sõõru Jaanil see meeletu pettus korda läks, hakkas kaa üks soldatinaene Võltsamaa wal-las Paduwere külas, nimega Madli, sedasama hullust ja hullamist tegema. Tema oli mõni kord Sõõrul käinud; wõttis siis kätte, õpetas oma kümneaastast tütart sellesama koeruse peale, mis Kadrit Sõõrul oli näinud tegewat. Madli ise rääkis kaa hullupeajuttu ja segasiwad mõlemad, ema ja tütar, rumalat rahwast, ja tegiwad teda umbpööratsjeks; naesed jätsiwad koda ja maja, peret ja weiksid Sumala hooleks, istusiwad Madli juures ja oliwad tema ja ta tütre kawalat jamp-simist kuulmas, et hingede head saada, kuidas ruma-lad uskusiwad ja rääkisiwad. Langes kaa selle halbi ja kurjanõulise petja ja rumalate segaja juure rahwast kõigilt poolt kofku, pani petja tüdruku rinde peale raha, mis küünlarahaks nime-tadi; oli seda mõni kord ligi kümme rubla, mis korraga sai, ja kui rumalad andjad kambrist wälja-läinud, kirstu pandi. Aga oli mõistmata rahwas

muidugi küünlaid nenda rohkeste jenna kannud, et Tereska Hans, kelle majas kõik need asjad tehti ja räägiti, mitu leifikat küünlaid müüs, kui kowade tuli. Seesama Hans oli selle häbemata pettuse juures nendasamati nõuumeheks, kuidas Sõoru Jaan omal kohal koeruse nõuandjaks oli.

Minewal aastal 1821 Jürikuul oli üks laisk tüdruk Waimaswere külas Laiuse kihelkonnas, nimega Laane Andrese tütar Leenu, ja tänawu oli Peebu Mardi tütar Mai Sõgewa wallas Laiuse kihelkonnas sedasama hullamist katsumas: aga tõmmati kohe kuulamise alla ja suluti petja suud peagi finni. Nenda oleks pidand kaa kohe Wil-landi Jaani kihelkonnas tehtama: siis ep oleks seda hullamist meie maa ja rahwa teutuseks saanud olema.

Mis selge ja kõige targema rahwa meelest ja mõistmisest tõsi, seda rumalad ei usu, aga mis imelik ehk hullgi kuulda, ja iga targema meelest tühi ja uskmata asi on, seda teadmata inimene kahe käega wastuwõtub, seda usub ja seda tõeks ja kalliks peab, kui üks tema sarnane rumal, ehk üks kawal petis seda tema ette tõeks kiidab ja sest hinge head ütleb saawat. Et see nenda, seda näitab see kirjaräbal tõeks, kellest suurem hull praegu weel kindlaste usub, et ingel Mikael teda taewast Heide linna toonud; ning kaa seda jampsi tõeks arwab, et see räbal teda tule ja wee kahju

eeft jõuab hoida, kui ta teda pöues peab ehk enese juures kannab. Mingu nüüd inimene Heide linna selle kirja lugu kuulama ja küsima, kas ja kus teda seal näha, ehk kas teda tõeste sealatse Mihkli kirikus ristmiselohal leida: mis ta kuuleb, ehk mis wastust ta saab? Ei muud kui seda: meie hing niisugusest asjast ei teagi! — See on üks häbemata wale jutt, mis üks kawal petis ehk kawala nõuu pärast, ehk kui üks rumala rahwa pilkaja narrimise ehk pettuse pärast rahwa ette on waletanud.

See asi on Jumala teotuseks, kurja inimese südamest ja julest tulnud. Eks ole Jumal bibli raamatus ennast ilmutanud, oma tahtmist, ning kõik, mis hinge õnnistuseks tarwis läheb, kõigile, kes seda sõna tahawad kuulda, selgeste teada annud? See sõna on Issanda suust tulnud, ja on ta seda püha prohwetite ja apostlite käe läbi lastanud ülespanna, et ta maailma otsani üks segamata sõna inimeste käes pidi seisma ja olema, ega pole lisa senna juure tarwis, sest et ta täis, ja iseenesest täieline on. — Oh seda õnnetust! et inimeste rumalus weel nii suur, et seda, mis iseenesest silmanähtawalt waleks, pealegi weel kõige rumalamaks waleks näitab, tõeks arwab, ja seda Jumalast usub tulewat ja Jumalast olewat. — Kui selle kirja lugu tõsi, nenda kuida ta seda iseenesest kuulutab: siis peab wiimne sõna,

mis ta siis kirjutatud, tõsi olema; ja peab kaa seegi tõeks tulema, kui temast kiidetakse: et sell ei tule ega wee häda pole karta, kes teda pöues hoiab. Võta siis wend oma taewast tulnud kirja, pane ta pöue, wõta ja pane siis oma paljas käsi abju lõhna ehk sütetulesse, ja pea ta seal tükk aega: kui siis näed, et käsi wigata jääb, siis usu kindlaste Onnistegija sedasinaast kirja oma Sumala käega kirjutatud ja teda ingli Mikaeliga Heide kiriku Holsteinimaale taewast läkitand olewat. Aga kui ju käele ehk seda vähematti wiga peaks sündima, siis wista see räbal kohe tulesse, sest et ta kui walelik find on petnud, ja kui üks selge koerustükk waleõpetajate käest tulnud.

Seesugused kawala petiste ja taewaskäijate jampsimised, mis rumalat rahwast segawad, ja teda tema hinge õnnistusest ning kaa Sumalast lahutawad ja hukka saadawad: seesugused jampsimised ja lorisemised, mis Sumal paraku! meie päiwil kõigis paigas liiastegi on, tuletawad meile prohwet Esekeli sõnad meele, mis ta Sumala suust saanud, ja 13. p. üles kirjutand.

Esekiel 13, 3. Nenda ütleb Jehowa: häda neil jõledatel prohwetitel, kes oma enese waimu järel käiwad, seda mõõda, mis nemad pole näinud.

4. Kui rebased paljaks tehtud kohtade peal, nenda on teie prohwetid.

6. Nemad näewad tühja ja räägiwad wale õnneandmist, kes ütlewad: Jehowa sõna on see; ja Jehowa pole neid läkitand; siiski käsiwad nemad rahwast odada, ja püüawad nenda oma sõna tõeks teha.

7. Eks teie ole tühja nägemist näinud, ja wale õnneandmist rääkinud? ja ütlete: Jehowa sõna on see; ja mina ei ole mitte rääkinud.

8. Seepärast ütleb Issand Jehowa nenda: et teie räägite tühja, ja näete walet; waata, seepärast tulen ma teie peale, ütleb Issand Jehowa.

9. Minu käsi peab nende prohwetite wastu olema, kes näewad tühja, ja õnne annawad wale wiisil.

10. Seepärast et nemad mu rahwast effitawad ja ütlewad: Rahu, ja ep ole mitte rahu: ja rahwas ehitab sawi seina, ja waata, need waleprohwetid lubjawad seda kõlwatuma lubjaga.

14. Ja ma tahan seda seina mahakiskuda, mis teie olete lubjanud kõlwatuma lubjaga, ja tahan seda mahalükata, et tema alus peab näha ja maas olema, aga teie peate seal sees oisa saama ja tundma, et mina olen Jehowa.

19. Ja teie teutate mind ära mu rahwa juures ühe odra pihutäie pärast, ja leiwapaluse pärast, et teie suretate need hinged, mis ei pea surema; ja peate need hinged elus, mis ei pidand

elusse jääma : et teie waletate mu rahwa ees, mis meelel walet kuuleb.

20. Seepärast ütleb Issand Jehowa nenda : waata, ma tulen teie padjade kallale, miska teie seal hingesid püüate, tõutades, et nemad peawad õitsema : aga mina tahan need padjad lõhki käristada teie käewarte pealt.

21. Ja tahan teie kätte lõhki käristada, ja oma rahwast teie käest ärapeasta, ja nemad ei pea enam olema teie käes, et teie neid saate püüda ; ja teie peate tundma, et mina olen Jehowa.

22. Seepärast et teie rusuks peksate selle õige südant-walstufega, kellele mina pole waluteinud ; ja, et teie hõela käed linnitate, et ta mitte ei pööra kurja tee pealt, et ma teda wõiksin elus pidada.

23. Seepärast ei pea teie mitte tühja nägema ega õnneandmist enam andma ; sest ma tahan oma rahwast teie käest peasta, ja teie peate tundma, et mina olen Jehowa.

Needsinatsed pühad sõnad, mis Jumal prohwet Etekieli läbi rääkinud, tarwitawad mõnda seletust, mis seia juure lisame, et seda selgeste mõista, mis selle sõnaga tähendatakse.

Sell ajal, mill Jumal prohwet Etekieli suu läbi oma tahtmist kuulutas, oli Israeli rahwas iseeneses segaseks muist ju saanud, muist weel

saamas; Sumalast ja tema tõesõnast äralange-
mas ja waleõpetajate tühja lobinat pühaks ja
jumalikuks tõeks pidamas. Sest tuli siis see õnne-
tus, et rahwas mitme seltsi löi, nenda et hull
ühe ja teine hull teise waleõpetaja järelkäijaks
sai ja seda seadust hakkas põlgama, mis Sumal
Mosese läbi oli annud ja kinnitanud. Aga
needsinatjed waleõpetajad, kes sell korral rahwast
elkitasiwad ja teda Sumala tõesõna juurest ära-
petsiwad, ei nõudnud ega püüdnud muud, kui
aga rahwa rumalusest kasi saada, kuidas seda
meiegi päiwil nüüd nähtud ja weel alles näha-
kse. Et Iisraeli rahwas seesuguse wiletsa järje peale
saanud, laskis Issand teda prohwet Ejeieli suu
läbi noomida, et ümber pidi pööрма ja petiste
kutsumist, ähwardamist, needmist ja nende õnne-
andmise tõutust tühjaks põlgama: kui mitte, et
siis wiimseks Issanda wiha seda rahwast pidi
ärakautama ja tühjaks tegema; mis siis kaa
Sumal paraku! pärast nenda sai sündima, et kui
sõna kuulmataks oli jäänud, Sumal teda waen-
lase kätte andis, kes teda Babiloni wangi wiis,
ja teda arapillutas.

Nenda oli sell ajal wiletsaks petetud Iisraeli
rahwaga lugu, ja nägi püha Paulus waimus
neidki asju ette, mis meie päiwil on sündinud,
ja weel alles sündimas; ning kirjutab sellepärast
2. Tim. 4, 3 ja 4 salmis, ja ütleb nenda:

„Aeg tuleb, et nemad terwet õpetust ei wõta sallida, waid oma eneste himude järele enestele õpetajad wõtawad koguda seda mööda, kuid a nende kõrwad sügelewad, ja põõrawad ära tõe poolt ja heidawad ennast tühja juttude poole.“

Kes seda nüüd wõiks waleks watelda, et seefinane püha Pauluse ettekuulutamise meie päi- wil mitte poleks tõeks tulnud? — Ei! waid kõik, kes tõetundjad ja selge südamega Jumala armastajad oleme, ja Jeesuse õpetust mööda Jumala riiki lähemale palume; kõik kes tõetegemises Suma- lat ja seda, keda tema meie walgustajaks läkitanud, kõigest hingest püüame auustada, ei mitte oma ohkamiste ehk nutupisarate, waid oma sõna, mõtte ja teuga, tunnistame igauks ühest suust, ning ütleme Ünnistegija Jeesuse Kristuse sõnadega:

Teie elsite, sest teie ei mõista püha kirja ega Jumala wäge. Matt. 22, 29.

1. Näitus.

Üks naesterahwas K. kihelkonnas, kes priske inimene, tark ja hoolikas perenaene ja majawalit- seja oli olnud, hakkas korruga kõik seda põlgama ja tühjaks pidama, mis kui ilmalik ja ihulik asi Jumala tahtmise järele mõistliku inimese hoo- kandmise wäärt peab olema, niikaua kui inimesel siin maa peal aset on, ega igatsend muud kui aga ühest palwekojast tulla ja teise minna, et

oma janutawa hingele jahutust, hingamist ja head saada. Koda ja maja, pere ja lapsed jäiwad Sumala hooleks; inimese süda oli nendasamati walskusega rufuks peksetud, kuidas Sumal Efeliekiel r. 13, 28. ütleb: ning oli tema siis kaa pale ja näu poolest äralangenud, ja siis kaa sedagi käsusõna sest poolest täitnud, kuidas selle taewast tulnud ja Heide kirikus leietawas kirjas seda kinnitatakse: teie ei pea mitte oma silmanägu ilusaks tegema.

Oleks filmnäu lugu olnud kuidas tahes: aga elamine läks hukka, et majal enam luffu ei olnud. Sündis, et kui jälle nädalat poolteist hingehead oli tagaajamas käinud, mets tema lehmad ära wõttis. Suhtus siis inimene oma õpetaja ette, kes temale püüdis tähendada, et see üks kahjuline ekfimine on, kui inimene selle wiisiga hinge head usub saawat, et aga ohkab, nutab ja laulab, aga seda, mis kohus teha, jätab tegemata. Sest, ütles mees, sest ja sellepärast palume ja teenime Sumalat, et tema käest jõudu saada tema tahtmist täieste täita, et igauks omal kohal kohased inimesed eneste ja teiste ihu ja hinge kasuks saaksime olema. Ja küsis siis wiimaks: kas oled nüüd küll kohane abikaasa, kohane lapseema ehk perenaene olnud, kui terwed nädalad kodunt ära olid? Arwa aga sest ainsast kahjust, mis sinu elamisele sest tulnud, et su lehmad käest läinud,

mis ep oleks sündinud, kui mõistlikult kui pere-
ema oma elamise eest oleksid hoolt kannud. —
Mis ütles naene? — mis ta ütles? — Et lehm-
mad käest kadunud, selle eest tänan Õnnistegijat;
tema on tulnud mind armastama.

2. Näitus.

Minewal sügisel 1821 pärast Mihklit põles
N. kihelkonnas ühe wabatnaese tuba ära; kaks
naest, kes ennast wäga pühaks kiitsiwad, oliwad W.
mõisa õue peal seda lahju, mis külas sündis,
waatamas. Hakkasiwad mõlemad haledaste ohkama
ja kaebama ja ütlesiwad: „Oh! kuidas helde Jesu-
kene teda armastab, et ta tema peawarju käest
wõtab! Oh millal ta meid kaa nenda tuleb
armastama? Oh ära wiibi tulemast, armas
Õnnistegija! —

3. Näitus.

Särwamaal elab praegu 1822 wist üks mees,
kes alati kaebab, ja sellepärast suures südame-
waewas, et Jumal weel mitte teda rängaste pole
nuhelnud, ega oma witsa tema peale pannud.
Kaebab kõikide wastu ja ütleb: „Oh kui wäga
wilets ma olen, et Jumal mind kõlwatumat nii
wäga õnnistab! kõigis annab tema mulle õnne
ja sigidust: mu põllud kannawad rohkeste; ma
ise olen ikka terve; mu teine pool on kallis ini-

mene; mu lapsed on terwed ja on laa head lapsed; oh! ma waene ja wilets! et Sumal mind nüüd nii ülewäga õnnistab! — ega taha oma armu mulle näha anda, et mind risti ja waewa alla tahaks saata!" — Oleks seesugust küll weel teist korda õpetuse alla saata, et rumal targemaks saaks.

4. Näitus.

Üks laisk kõlbmata ja wedel leisknaene Wastawallas Nigula kihelkonnas Wirumaal, nimega Jaani Jüri Hansu Kreet, oli mitu aastat Peipsi rannas Wene külades ja taga Narwa hulkumas ja hooramisega pead toitmas olnud. Seesama tuli mullu 1821 oma päris paika, aina hilbus ja rābalas, ja weel pealegi kurja tõbega koormatud, tagasi. Oli mõni aasta ära olnud ja leidis nüüd oma sündimisepaigas hoopis teist rahwast, kes ennast walgustatud ja ülesäratatud ütles olewat, ning ennast pühaks rahwaks nimetas. Kreedea kawalus märkas peagi, kuidas seda püha rahwast enese kätte, ja tema käest seda saada, mis ihukatte, ja weel muu asja poolest enesel teadis puuduwat, ja hakkas prohweiti wiisil rääkima ja kuulutama, et ta püha waimu saanud, ja Sumal teda läkitanud patustpõõrmist ja pattude andeksandmist kõigile kuulutama, kes tema ette omad patud pidiwad ülestantama ja temale raha ja muud meelehead tooma.

Tutustas siis ja ütles: „Nüüd on pimeduse päewad; (see on tõsi küll!) ja maailma ots on ligi; pöörge ümber; tulge patutunnistusele, et ma teile woin andeks anda ja teie hinged pörgutulest peasta.“ Tuli siis kaa rahwas tormates: kes rohkestest töiwad, neile andis patud andeks, ja kaa ühele, nimega Aru Madis, kes kuulus waras ja mitu aastat wargapidaja ja warguse wastuwõtja olnud ja ümberkaudse rahwale palju kahju saanud. Aga kell andid polnud tuua, neid laskis Kreet üle ufje wäljalükata. Kellele ta andeksandmist kuulutand, neid salwis tema armueliga, see on: kui nemad mehel oliwad, siis ta sülitas nende habeme peale, käs kis neid, kes tema koerust teadsiwad ja temaga ühes nõuus oliwad, nende ette põlwi nikutada ja waimuliku laulusid nende ette laulda.

Oliwad inimesed omas sõgedas rumalusjes selle häbematale paljugi toonud: raha, riidet ja kangast; ja mähkis Kreet minema aasta 1821 10^{nel} Jaanikuupäewal peenikest linast kangast enese ümber, heitis selile woodi peale, ja ütles ennast Snnistegijat näitawat, kuidas tema hauas hingand. Rahwas ohkas ja nuttis. Korraga kargas sängist üles, hakkas Wene wiisi tantsuma, käsi plaksutama ja wilištama. Seesama hirmus ja jube Sumala teutamine ja sõgeda rahwa petmine sündis Kongla Hansu Siimu toas ja majas

Wasta külas; et peremees seda kõlwatumat mitte omast majast ei jõudnud wälja saada. Päew pärast seda, kui see tantsimine ja see hauashingamisenäitamine olnud, sai õpetaja seda teada; ja wõeti kaa kobe kurjategija hakenrihti käsu peale linni ja wiidi Tallinna, kus nüüd igaweste wangi seisab.

5. Näitus.

Wiendamaks näituseks olgu need õpetuse-, maenitsuse- ja karistamisesõnad nimetawaks, miska meie päiwil uue sõna kuulutajad rumalat rahwast pörutawad, ja kuidas prohwet Efsieli raamatust oleme lugenud, tema südant rusuks pekstawad. Ütlewad: uskuge, mis teile kuulutame, see on tõsi, jah! Sumal ise on meile unes seda näidanud.

Kes meie sõna ei wõta, see ei ole Kristuse armastaja; aga kes Kristust ei armasta, see olgu äraneetud. — Ehk ütlewad kaa nenda: kes teie wastupanijad tahate olla, teie fondid peab kurat pörgus mustaks sõõks põletama; ehk kaa meie wannume teie hinged otsata põlewa pigi- ja weewli-merde — ja mis niisugust hirmsat asja weel paljugi, mis seesuguste hingekarjaste suust tuleb, et nende süda auuahnestamise ja suurestelemise sügeluses on, ning et nemad sellepärast rumalate peale wõimust püüawad, ei mitte, et Jesuse tõe walgust, waid aga pimedust kaswatada, sest et neil pimedusest hinda tuleb.

Prohwet Jeremia raamatu 23 peatükis:

26. Kui kauaks peab see kestma? Kas midagi on nende prohwetite südames, kes prohweti wiisil walet räägiwad? nemad on prohwetid (see on õpetajad) oma südame kawaluse järele.

27. Kas nemad mõtlewad, et nemad tahawad saata mu rahwast äraunustama minu nime oma unenägude läbi, mis nemad jutustawad teine teisele?

Mis kõigist neistsinatsist wiletsaist asjust, mis teadmata rahwast rikuwad ja temale nähtawalt ihu ja teatawalt hinge kahjuks tulewad, mis kõigist neistsinatsist asjust ütelda? — mis muud, kui seda, mis Matt. r. 22, 29. loeme:

Teie ekkite, sest teie ei mõista püha kirja ega Jumala wäge.

Mälestamised Prantsuse sõjast.

Kui Prantsus Moskwa tuli, seal riisus, põletas ja röõwis ja tuhande kaupa rahwast wiletsaks ja waeseks tegi, tappis waenlane kaa üht Prantsuse kaupmeest, kes Moskwa linna kodanik oli, riisus tema koda ja maja paljaks ja pani seda pärast põlema. Selle mehe abikaasa jäi kuue wäetima lapsega hinge, aga ei olnud temal ühtegi

jäänud, misla ennast ehk oma nutwaid lapsi toita. Teadis inimene Wilna linnas Pitawimaal ühe kaupmehe olemat, kellega tema kadund mehel kaubaajamise pärast weel seletamist ja tuhat neli ehk wiis raha poolest saamist oli. Palus siis Prantsuse wäe walitseja käest passi, et Moskwaft oma lapsukestega äraminna, ja sai seda. Aga misla minna, kui ei kopikatti hinge taga? Väks siis öiete umbes ühte külasse, mis 26 wersta Moskwaft oli, aga kuhu waenlane weel mitte puutunud, kaebas oma häda ühe elatanud peremehele ja palus teda ja tema lapsi Wilna wiia ja seda pitka teewahet käies, teda ennast tema lastega ülespidada ja töutas Wilnas kõik kulu tänuga auufaste tasuda. Väksiwad teele ja saiwad kolme nädala pärast Wilna, aga Sumal paraku! Kaupmees, kelle käest lootus oli raha saada, oli ju mõni nädal teed mure ja kurwastuse pärast ärasurnud, et Prantsus kaa tedagi tühjaks ja paljaks oli sõõnud.

Mis nüüd teha, kuhu nüüd minna, ehk kust nüüd wõõras paigas umbwõõra rahwa käest abi leida? Kurwastus ja mure tegiwad waele inimese haigeks! ja seifis Bene mees, kes teda sinna wiinud, mõni päew paigal, et oodata, kuidas selle wiletsa inimese lugu pidi minema. Tuli siis wiimaks naesterahwale meele, et tema kadunud mehel üks armas sõbr Peterburgis olnud, nimega Charron la Rose ja ütles oma Wenelasele: ehk

wahest wõtad mind mu lastega senna wiia, et ma nendega seia ei jää nälga surema. Ma ei tunne küll mitte ise seda meest, kelle armu peale loodan, aga ma usun, et Zumal tema südant liigutab, et sulle kõik kulu, mis sull minu pärast olnud, auusaste tasub.

Hea küll! ütles Wenelane, olen ma sind seia wedanud, siis ma wiin sind kaa Peterburgi, aga sügise on käes ja talw on kätte tulemas: kust ma sulle ja su lastele kasulaid wõtad? raha on mull otja saamas. Tahan wälja minna ja waadata, ehk wahest leian ehk tuttawaid jämsikuid, ehk seesugusid, kes siit Peterburgi on minemas, küll need mulle raha usuvad, kui nendega ühes üht teed läheme.

Raks tundi pärast tuli hea mees koju ja ütles: täna Zumalat! ja saa aga nüüd termeks: olen raha saanud ja kaa sinu pojale head aset leidnud!

Sinu poeg on kolmeteistkümnepäevane pois, terane ja wäga hea südamega laps, kuida temast igapäew selle pitka tee peal olen näinud, mis ja teda weel Peterburgi tahad wedada, kui Zumal temale siin aset ja leiba juhatab. Ma ostsin selle ja su lastele ühes poes willasid sukki ja mütsisid ja tundsin peagi, et see mees, kes neid müüs, üks tõsine, mõistlik ja õiglane mees oli: hakkasin siis temaga ühest ja teisest asjast

juttu ajama, et laugelt kuulata, mis tal omme-
tigi südames peaks olema: aga mis õige, see
õige; ja mis kõwer, see kõwer, ja nähakse seda
kohe. Rääkisin temale siis sinu lugu ja kiitsin
sinu poega tema ette; ja ütles mees: too mull
poisikest näha, kui mu film temast head tunnis-
tab, siis saagu tema mulle pojaks jääma.

Sai siis poeg selle kaupmehe juure, kuhu
Benelane teda soowis, ja hakkas ema teiste
lastega Peterburgi teele minema, et küll ter-
wis väga waene oli. Kui nelikümmend wersta
olivad sõitnud ja öömajale jõudsiwad, oli haigus
wäga raskesti saanud. Teisel hommikul nägi
hea mees, et enam suurt lootust polnud, et haigus
elu poole pidi pööрма; pani hobuse ette ja sõi-
tis üksemata Wilna, poega tooma, et ema enne
suremist weel näha, aga kui õhtu hilja tagasi
tuli, oli inimene ju hinge heitnud. Et seesama
naesterahwas oma lastega katoliki usku oli, las-
kis hea mees teda tema usu wiisi järele auusaste
matta, wiis poja jälle Wilnasse tagasi, kinkis
temale kümme rubla, et ema hinge katoliki wiisi
järele pidi lastma ülendada; ja läks teiste las-
tega Sumala nimel Peterburgi.

Oli kadunud inimene weel enne hinge heit-
mist tinasulega*) need sõnad paberi peale
kirjutand:

*) Pliiatfiga.

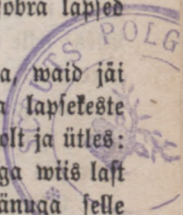
Charron la Rose, halastage oma sõbra laste peale.

Et surmaga wõtlemas oli, ei jõudnud inimene enam kirjutada, waid jäi paber käe alla, ja tinaselg näpu wähele, aga wõttis Wenelane ja pani selle tähefese oma taskuraamatusse.

Talw oli hirmus pakane ja külm ja tuli hea mees wiimastel näärikuupäewadel Peterburisfe, otsis Charroni maja üles ja astus hommiku kellu kahelja tuppä ja ütles: ma toon teile wiis last, kes teie hooleks jääwad, siin on üks sedelikene, kust näete, et need teie sõbra lapsed on ega mitte teised.

Charron ei teadnud, mis arwata, waid jäi kui mõtlema; kuulas siis mehe ja lastekeste käest nende lugu: kutsus oma teistpoolt ja ütles: armas kaasa! Sumal on meile korräga wiis last annud; wõtame neid südameliku tänuga selle armuandja käest wastu, kes meid ja meie linna selle õnnetuse eest on hoidnud ja kaitsnud, mis Prantsus Moskwa linna ja tema kodanikude peale toonud.

Kui siis lapsed olid heaga wastuwõetud, ütles Wenelane wiimaks: nüüd mull peaks kadunud inimese tõutust mööda kaa raha saamist teie käest olema; ja kui kulu, mis mull olnud, ehk kui halwaltki arwan, siis ei sünni mitte wähemalt 600 rubla leppida. Wend, kostis Charron, ja



näed, et wiis last mu kaela peale jääwad, keda tuleb toita, katta ja kaswatada; kuidas ma sinule weel 600 rubla wõiksin anda? — Jah! ütles Wenelane, jah! on õige küll, et teil nende waeste lastega palju suuremat ja pikemat kulu saab olema kui mull on olnud. Sumalaga siis! — ja tahtis mees uksest wälja ja äraminna. Ei! ei! jää, armas wend! hüüdis Charron, sina oled suurt head Sumala ja inimeste ees teinud, sina ei pea mitte kahju siise jääma, ma lähen ja toon sulle need 600 rubla, ja luges neid laua peale mehe ette, see siis wõttis sada rubla, ja ütles: selle rahaga ulatan küll kodu jõuda; wõtke need 500 rubla, mis järele jääwad, pange neid kõrwale ja hoidke neid waeste lastele: on parajaste iga pea peale 100 rubla osaks saanud. Mis siis nüüd weel muud kui aga Sumalaga! —

Elis misjugune see, kes mitte liikumist oma südames ei tunneks, kui seda sest auusast mehest loeb? Kahju küll, et tema nimi teadmataks jäänud ning et seda pärast ei ühegi kuulamisega pole teada saadud. Aga mis auus mees seda kuulab, kas inimesed tema nime teawad wõi mitte, kui ta oma südames seda teab, et ta selgest armust head teinud.

Seep see on see õige Sumala armastamine, mis hinge head toob, tema on tegew Sumala auuks ja ligimese heaks: tema ei suurusta, tema

ei kittle, tema ei otfi mitte oma auu, waid kõikide kasu: tema ei armasta mitte suu ehk sõnaga, waid nenda kui püha Joannes ütleb: tõe ja tööga, sest Jumala riik ei ole mitte kõnes. 1. Kor. 4, 20.

L o n t.

Misjugune maa inimene see, kes tondist poleks kuulnud ega temast koguniste ei teaks? Kutsuwad teda kandjaks, wedajaks ja pisuhännaks, mõnes maanurgas ka tulihännaks ehk wanaks lendawaks. Jumalus temast palju waletab ja on tema teadmata rahwa mõttest ja meelest üks kahjutegija ja mitmele ehmatawaks hirmutuseks. Targemad maainimesed, kes seda asja meie kirjadest õiete on tunda jaanud, on meile sealt ja tealt oma käekirjadega tänu selle eest andnud, et selle rumaluse ja tema tühja usu pärast õiget tähendust oleme andnud ja neid sellepoolest targemaks aidanud, et nüüd teawad ei pisuhända, ei kandjat ega muud olewat, kes kurja waimu abiga kurja inimest oleks orjamas ja temale kandmas, waid et need tulised nägemised, mis õõ ajal ajuti taewa lautuse all lendawad, muud ep ole kui suured tulised kiwid, mis wiimaks tuule käes suure raskumise ja paukumisega lõhkewad ja mahatulewad. Et see nüüd küll tõsi, mis

sest asjast oleme õpetanud ja tõtt mõõda kuulutanud, siis see ommetigi selle põlwe rahwa ajal palju ei mõju, kui kaa mõned targema meele ja laiemaruga inimesed sellest, mis kirjutame, mõistawad kasu saada, siis ommetigi suuremal hulgal sest weel ühtegi wõi head tulla, waid jääb lootus tulewa peale: aga olgu sest asjast küll ja hakakem jälle selle wana tondi lou peale.

Wanast on teada ja meie teadmata talurahwa seas ustawaks peetud asi, et nõiad kolmel neljapäewa õhtul tonti teewad, temale risttee peal kurja waimu abiga hinge sisse loowad, kui kolm korda tema sisse hinge puhuwad, ja mis seda hullust weel muud sest räägiwad ja wanast usuwad. Aga kes seda küll usuks tõe olewat, kui ta seda mitte ise oma kõrwaga kuuleks ja oma filmaga näeks, et täna 21. Jaanikuupäewal *) üht noort naesterahwast, weel pealegi üht tüdrukut oleme ära kuulanud, kelle peale seda tunnistati, et ta juiste pühade ajal tonti oli teinud, aga teda mitte täieste walmis saanud, sest et tema imewärki enne ülesleiti, enne kui kolmas neljapäew kätte tuli, mill pidi walmis saama.

Seesama tüdruk on tuimukene, Karja Hindreku tütar Mari K—: wallast. Tema wend on hilja aegu mõisa kubjaks saanud. Näakis see

*) 1822.

rumal ja mõistmate tütarlaps nenda meie küsi-
mese peale seda halpi lugu meie ette ja ütles:

„Kewadest pool talwet ütles wend mulle,
et temale pidin tonti tegema ja õpetas, kuidas
seda teha ja temale hinge siisse saada ja ähwardas
kangeste, kui pidin seda tegemata jätma, mind
iga kord rängaste pekja, kui mõisa pidin tulema.
Wõtsin siis, nenda kuidas wend oli õpetand, wana
kulunud luuakontsu, et tondile teha, ja hobuse
pealuud, et temale selga teha, kaks federwart
panin tondile sääreluuks, ja kaks pitka hobuse
jalaluud panin temale kummalegi poole kääwar-
reks, punast willast lõnga mähhisin kofku, et need
sooled tema sees pidiwad olema, tegin temale
särgi selga, püksid jalga ja panin wana mäda-
nud kübara põhja temale kübaraks pähä. Seda
kõik oli kahel neljapäewa õhtul walmis teinud,
aga leidis pererahwas seda waremine üles, enne
kui temaga kolmandama neljapäewa õhtul oleks
saanud ristteele minna.“

Mis seal siis pidid tegema?

„Sah! wend õpetas ja käs kis tondile kolm
kord hinge siisse puhuda, pahema käe pisikesest
sõrmest werd wälja leigata, kolm tilka tondi
peale tilgutada ja kolmele korrale hüüda: tule
nüüd, kurat! too mulle oma waimu ja wõtta
minu hinge enesele igaweste päriks.“ —

See asi selle kurja nõuu pärast, mis seda tiusas tegema, iseenesest hirmus küll, nenda kui laa sellegi pärast, et hinge kuratile igaweste päriks pidi tõutama: kui seda ep oleks ja kui selle suure pimeduse ja rumaluse pärast, mis niisugust hullust wõimalikuks arwab, mitte tuleks kurta, siis oleks see finane narripea töö kõige suurema naeru ja naermise wäärt. Kuida see siis ommetigi oleks pidanud sündima, et wana luuakontsale hinge, weel pealegi elawaks tegemat hinge sissepuhuda; et ta kederwarfi kui jalgu oleks jõudnud tõsta, hobuse sääreluuid kui käewarfi liigutada ja oma olemise sees selle kandjaks ja wedajaks olla, kes teda käskinud teha ja tema eest kuratile hinge anda? Waata ommetigi seda, mis püha Petrus 2. raamt. 2, 4. salmis kurjast waimudest õpetab. —

Et ole tõsi, mis ju mitmele korrale oleme ütelnud: ebausik teeb tegusid, mis mõistlik inimene hullupea tööd näeb olewat. Seda nüüdki seegi asi tõeks näitab.

Pitt mineistus.

Oleme ennegi palju pitkast mineistusest rääkinud ja seda kallist õpetust kuulutanud, mis walitjuse poolest teadmata rahwa õpetuseks wäljaantud. Seesama weike kiri on selle nime all: „Õpe-

tus, kust ja kuidas tunda, kas inimene tõeste sur-
 nud või mitte, ja mis siis teha, kui tema pikkas
 minestuses on, et ta jälle toibuks*). Kästi sell
 korral küll, et kirikuõpetajad seda õpetust, mis
 selle kirjakesega antakse, talurahvale õiete pidi-
 wad seletama ja kuulutama, aga sünnib arwata,
 et seesinane asi ju mitmes kohas ja kihelkonnas
 unustuse pähä läinud, nenda kuidas muudki head
 asjad, mis walitsuse hoolelik arm alamate heaks
 püüdnud teada anda. Tartu praustikonnas on see
 seadus, et niisugused kuulutused õppijalastele kiriku
 juures õpetuse ajal seletatakse ja etteloetakse:
 sellepärast, et noor inimene, kui ta õppimas on,
 nii hästi seda peab õppima, mis hinge heaks, kui
 ka seda, mis ihu heaks tuleb.

Peterburgi seitungis räägitakse ja kuulutatakse
 seda imet, et üks preili üheksa nädalat pikkas
 minestuses seisnud. Kahetseme aga seda, et selle
 preilna iga pole mitte teada antud. Seesama
 ime asi pole mitte meie, waid Preisimaal jün-
 dinud. Preili, kellest seda imet räägitakse, oli
 wäga naru ja alati haigesegane, kunni wiimaks
 ärasuri. Üks neist tohtritest, kes teda teistega
 arstimas oli käinud, ütles kohe: noor inimene
 pole mitte surnud; hing on weel sees, ega pole

*) See raamat on Masingi kirjutatud. Mias 1820
 trükitud, 16 lehekülge suur. Waata „Tähtsad mehed,
 esimene anne.

see mitte surm, waid aga kangeistus*). Sugu-
 lased, teised tohtrid ja muud, kes seal oliwad,
 paniwad seda küll naeruks, aga ema wõttis seda
 omas südames hoida. See asi sündis jõulu-
 kuul 1812 aastal, et see preili oli surnud, aga
 ema ei lastnud teda woodistki wälja wõtta, waid
 heitis ennast, tohtri nõutamist mööda, tema kõrwa,
 et oma ihu soojaga oma kangeistanud last sojen-
 dada ja tema werele elusooja anda. Kõik sugu-
 wõsa, tuttawad, sõbrad ja naabrid tähendasiwad
 emale, et ta walelootusega ennast pidi petma ja
 oma terwist rikkumas ja kautamas olema ja palu-
 siwad ülewäga last matta, et mitte kõige maa-
 ilma ees ennast ja oma suguwõsa auu naeruks
 teha, aga prõua sest ei hoolinud, waid jäi kindla
 juudamegatohtri nõuu peale oma last oma ihuga
 soendama; ja tõusis siis jutt, mis kaa Berlini
 linnagi jooksis, et seesama prõua, kes wäga suurt
 fugu oli, oma lapse surma pärast rumalaks saanud.

Päewast päewa ja nädalast nädala oli ar-
 mastaja ema ja tema wäsimata armastus tütre
 ülesärfkamist ja tema elusse pöörmist ootamas ja
 lootmas ja kui nõdrausuliseks oli saamas, finni-
 tas teda tohter ikka selle sõnaga: hing on weel
 sees. Nenda wõttis asi üheljat nädalat aega, et
 ei koguniste elutähte kustki kohast polnud näha:

*) Mineistus.

aga kui parajaste üheksas nädal täis saanud, nähti last sõrmi liigutawat: lõi siis kaa peagi filmad lahti ja tõusis elusse, aga oli keeletu ja jäi ruffi leikuse ajani keeletumaks. Seesama ülesärfamine sündis kesk weebruari- ehk küünla-kuul. Kui jälle jõudu oli saanud rääkida, siis ütles ennast kõik kuulwat ja mõistwat, mis tema kangestuse ja minestuse ajal räägitud, ehk muud temaga ehk tema pärast tehtud: ütles kaa seda, et temal alati see kartus südames olnud, et ema ommetigi wiimaks oleks wõinud äratüüdida teda soojendamast ning et teda siis elawalt oleksiwad matnud. Põdes tema weel kolm aastat, siis sai õige terweks, ja on ta minewal paastu kuul*) ühe suure herrale mehele läinud.

M e e l e d.

Üks herra oli teise herra juure wõõrsile tulnud ja kui pärast lõunat maantee peale ennast jahutama oliwad läinud, oli herra linnukoer kaasa jooksnud, ja kiitis herra teise wastu elaja suurt tarkust ja ütles temast: ehk kui ma seda kõige pisemat asja ära kautan, siis ta otsib selle üles, ega tule enne kodu, kuni ta selle leidnud. Rää-

*) 1821.

fis siis mõnda imet omaft loerast, mis teise meelest uskmata näitas olevat. Tõi siis herra oma rahakukru taskust, wõttis kahelümnewiie kopikatüki wälja, tegi teise herra nähes oma sulle noaga märgi külge ja läks ja wiskas seda tee kõrwa pöõsa tahta rohu sisse. Kui tükk maad oliwad käinud, pöõrsiwad ümber ja tuliwad kodu: aga kui senna oliwad saanud, ütles herra loerale: juh! juh! kadus ära; ja läks laa lohe oma teed ja jäi õhtu koju tulemata.

Teisel hommitul, kui herrad saalis kohwi joomas istusiwad ja kõik uksest sooja ilma pärast lahti oliwad, tuli loer tuhat nelja sisse, jooksis oma peremehe juure ja tõi temale üks paar finise kalewi püksa, kelle uuritaskus üks hõbe uur, aga teises taskus üks weike rahakott oli, kus mõned flubid, aga laa see kahelümnewiiekopifane tibutükk sees oli, mis herra pöõsa tahta rohu sisse oli wisanud.

Sai siis küll palju naerda, aga weel enam imestada, et kust ja kuidas loer püksid kätte saanud. Mõni päew pärast seda sai kõik selgeks. Üks Saksa kõrtsmik, kes wersta kahelja sealt elas, oli jalgsi sedasama teed, kus herrad oliwad käinud, koju poole töttamas olnud. Pöõsa taga juhtus seda ülemal nimetatud kahelümnewiiekopikatükki leidma, ja pani seda oma flubide juure.

Ei kuigi laua pärast, kui loju oli tulnud, ja söömalaua taga oli istumas, tuli koer tuppa ja hakkas kohe tema poole hoidma. Mõtles inimene teda nälgas olevat, andis temale süüa ja filitas ja meelitas teda. Ohtu kui magama läks, pani omad püksid woodi ette tooli peale ja heitis koer woodi ette maha; kui peremees hommiku ülesärkas, olivad püksid hoopis uuriga ära kadunud.

Sellest näha, kui suur neil loomadel selle meelega jõud on, mis aistmises nimetatakse: hobusel on kuulamine väga kange: ja kui inimene veel ammustki seda ei kuule, mis kaugel on tulemas, juba seda siis hobune kuuleb.

Kasakad teavad seda väga hästi ja ütlevad sõja ajal oma hobuse kõrvust ju teadwat ja nägewat, kui waenlane on tulemas, kui nemad ise veel kauagi ühtegi ei tea kuulda. Kulidel on jälle nägemine väga teraw, seisab kull ütlemata kõrgel taewa all, et waadata, kui saaki näha ja laskeb siis ülevalt kui nool linnupoja ehk hiiregi peale, mis kõrres ehk rohus liigub ja saab teda kätte.

Amerikamaal on metsinimesed, nenda kuidagi kõik ustayad ja targad reisijad kirjutawad; need nähtakse meelte poolest imestamisewäärt kanged olevat: nemad kuulewad kaugemale kui kõik haritud inimesed, ja on nägemine neil väga teraw;

aga haistmine seesugune, et jälgi haistades aja-
wad. Nenda on kaa inimestel, iseäranis pime-
datel, mõnikord nii selge tundmine näppude otsas,
et sõrmekatsumise kaupa kalewi karwa ehk kaar-
did äratunnewad.

Mitmed meie maa herrad, kes sell aastal,
mis oli 1780, ja weel kuus aastat pärast, Leip-
sigi, Halle ja Jena suurekooli peal Saksamaal
õppimas olnud, mäletawat seda wana pimedat
Merseburgi linnas, kes kae katsudes tundis, mis-
sugust karwa riie oli. Selle wana inimese nimi
oli Tomas Peter, liianimega Jakob, ja oli tema
poeg mitu aastat Peterburgis prohweessoriks, kust
aastat neli teed jälle Saksamaale läks. Seesama
wanake oli väga waene ja toitis sellega pead,
et reisijad ja wõõrad inimesed tema juure tuli-
wad seda imet temast nägema ja siis oma jõudu
mööda temale raha kinkiswad; ja oleme ise teiste
noorte meestega 1784 aastal, kui Merseburgi lin-
nast läbireisifime, tema juures käinud, andsime ise
ja köit, kes seal olime, temale oma kuube ja mant-
lid kãega katsuda, ja ütles inimene igatord kãekatsu-
des, misugust karwa kellegi kuub ehk mantel oli.

Kui see ime, siis see weel suurem ime, et
inimesel nii hõrn ja peenike tundmine tema sõr-
mede otsas mõnikord juhtub olema, et filedat
kaarti näpu wahel katsudes selgeste äratunneb,
misugust kirja ja nime tema on.

1786 aastal tuli üks herra, kes Tallinnas tolli peal ülemaks oli, nimega v. Gernet, Püüsi mõisa oma sõbra vaatama, kellega grahw Drlowi käsju all Griefamaa mere peal Türgi vastu mitu aastat oli sõdimas olnud. Oli tema sõbr oma prõuale seda mitu korda rääkinud, et sell herral niisugune peenike tundmine sõrmis, et ilma filma nägemata, iga kaarti tunnud, kui teda näpu wahahele wõttis; ja oli see asi ikka otsekui uskmata prõua meelest näidanud. Kui nüüd seal wõõrsil oli ja mõni päew paigal seisis, ütles prõua ühel õhtul: kuulge armas! minu kaasa on mulle palju teist rääkinud, enne kui teid näha sain, ja kaa sedagi, et kõik kaardid nägemata, ainaüksi käe katsudes tunnete; palun teid, olge nii head, ja näidake mulle seda imet. — Auulil prõua, ütles teine, noorel eal olen seda küll mõistnud, aga nüüd olen wanaks läinud ja on kunst käest kadunud. Aga käis prõua oma lahke palumisega nii kangeste tema peale, et mess ei jõudnud wastuseista, waid et wiimaks ütles: palun siis, wõtke üks üsna uus ja puhas mäng kaart, mis weel kätte wahel pole läinud, ja andke mulle neid katsuda; saab siis näha, kas weel midagi mõistan. Sündis siis nenda, ja andis prõua temale omaft käest kaart, nenda et kirja pool allpidi oli, ja tundis mees need kõik ära, kui katsus. Wiimaks tuli temale igawus peale ja ütles: auus prõua, ärge

waewale ennast enam, olete näinud, et ma seda weel pole unustand, mis noores põlwes olin kätte saanud; teil ep ole nüüd enam kui aga weel üksteistkümme kaarti käes, ja kui tahate järelewaadata, siis leiate, et nemad need ja need on; teised on kõik minu kätte tulnud. Sedasinaft siin räägitud imeasja oleme ise nägemas ja kuulmas olnud, sest et sellesama laua juures olime istumas, kus seda asja tehti ja räägiti.

Kui see nüüd suur ime, siis see weel kõige suurem, et pimedaid näpu tundmise kaupa meie päiwil kirja õpetatakse lugema. Jah wend! — jääwad sull suud, filmad peas lahti, ja ütled: kus ilmas? — Jah! on tõsi.

Parisi linnas Prantsusemaal on ju ligi nelikümme aastat üks suur maja, kuhu pimedaid lapsi wõetakse, et neid kõige selle peale õpetatakse, mis neile kui pimedatele kõigepidiseks heaks edespidi wõib tulla. Waese rahwa lapsi wõetakse maksuta wastu, toidetakse, kaetakse ja õpetatakse: nõuka wanemate lapsed leiawad maksu pärast aset. Tuuakse siis pimedaid kõigist Prantsuse riigist senna kokku, ommetigi on seda seadust tehtud, et seal mitte peale sada last ei pea olema.

Enne kui uue rõugepanemist weel ei olnud, oli ifka sada ehk wähemalt kahelkskümme pimedat seal majas, sest et wanad rõuged igal aastal mitme laste filmi rikkusiwad ja peast wõtsiwad, aga

et nüüd walitsuse hoolekandmise pärast uue rõuge paakimine õige joone peale on saanud, ja lapsewanemad isegi selle eest hoolt kannawad, et lastele peagi pärast sündimist uusi rõugid pannaakse, on see maja pea tühjaiks saamas, ja kirjutab üks reisija inimene, et 1820 aastal augustikuul tema seal mitte enam kui seitseteistkümmend pimedat noort rahwast leidnud, ning et maja mitte hoopis tühjaiks saaks jääma, wõetakse armu pärast wana rahwast sisse, kes waesed on ja pimedad.

Seitsmest pimedamajast ja pimedade laste koolist kirjutab üks wäga kuulus ja õpetatud mees 1802 aastal nenda:

„Häü, üks ligimesearmastaja inimene, kaebas kõige enamiste pimedate wilitsuse pärast, ja wõttis, et jõukas inimene oli, üks kümme-kond neist enese käe warju alla, et neid kui pimedaid õpetada ja neile head teha. Kuningas Ludwig XVI., kes sell ajal walitsemas oli, sai seda teada, ning et wäga ärda südamega inimene oli, andis wiiskümmend tuhat liiwrit, mis nii palju teeb kui wiiskümmend tuhat rubla paberiraha omast käest, et pimedatele seda aset walmistada, kus neid nüüd Häüi helde juhutamise all õpetatakse.

„Siin majas näeb inimene imet: pimedad loewad, kirjutawad, rehkendawad: laulawad kui inglid, mängiwad wiulit, flawerit ja muud mängi, mis hingega aetakse; teewad kõiksugu peenikest

kätetööd: tütarlapsed ajavad siidi-, kuld- ja hõbe- niidiga kõige kallimaid riidid nenda ilmimelik uhkuste ja ilusaste, et inimene, kes seda mitte ise pole näinud, et nende käed seda tööd teinud, seda ilmaški ei jõua uskuda, et pimedad seda saakšivad teha."

"Eugemist seal majas tuleb kõige enamiste imeks panna; loewad kõik sõrmedega. Raamatud, mis nende pärast trükitakse, on paksu paberi lehtedega, kelle peale kirja pressitakse, et sõrme katsuw ja tunnetaw on, nendasamati kui kiri, mis raha peale lüüakse. Pime lugija käib sõrmege kergeste üle rea; ja et sõrmeotsaga kirja ja kirja wahetähti on õppinud katsumiseft tundma, loeb tema wäga selgeste, mis sõrme all kirja poolest leiab, aga loeb pitkamiste."

Selle pimedate kooliga sai pärast tummadekool ühendatud, kus neid, kes kurdid on, lugema, kirjutama ja rehkendama õpetatakse. Si ole nüüd enam Pariisi linna minemist tarwis, et seesugust imet näha: sest et meie armsa ülemawalitseja arm seesamasugust pimedate- ja tummadekooli Peterburgi *) muretšend.

*) Meie päiwi pole kaugemale kui Wändrasse tartwis minna, kus ju mõnda aega tummadekool. Toim.

G h m a t u s e s t.

Leipsigi linnas Saksamaal juhtus ühe wäse päewalise leß, kell seitsmeaastane pojuke oli, ja ennast ning oma last kätetööga jumalalartlikult toitis, noore rahwa rumala halpimise pärast, kes teda teadsiwad wäga ara ja kodukäija kartja olewat, nii rängaste ehmatama, et tema parem pool hoopis sai halwatud.

Olgu selle asja pärast siin mõni tõe sõna räägitawaks. Rumalad inimesed püüawad sellest nalja, et lapsi ja ara südamega inimesi ehmatawad ja neile hirmu teewad. On ka rumalad lapsewanemad, kes oma lapsi mitme wiisiga hirmutawad, kui neil enestel ei küllalt mõistust pole neid õiete juhutada. Niisugused isad ja emad ähwardawad oma lapsukesi liig sagedaste kolli, sandimardi, kiriksenda ja saksaga, kui nemad mõnikord sõna pealt oma mängimises ehk wallatsemises ei taha seista; aga see on üks wäga rumal ja ütlemata mõistmata asi, mis mitukorda seesugust südamewaewa saadab, mis ei eluajalgi lõppe.

Oli Sõhwi kihelkonnas Puru korthoones Narwamaal*) üks rätsepp, sell oli wäga terane ja nägusa palega loodud pojake, keda mõlemad wanemad ja kõik inimesed, kes teda näha saiwad,

*) Wirumaal.

kohe armastasiwad. Poisikene oli wäga elawat sugu ja tegi mõnikord enam kobinat, kuidas ema oleks tahtnud. Oli siis Mardipäewal juhtunud oma edemuses pisut kiwiriistu katki tegema; ema oli seepärast kuri, sõitles teda ja pani temale mõne hoobi külge. Ei kuigi kaua pärast seda tuliwad mardisandid, mütsid ja kasulad pahempidi peas ja seljas, silmad mustad ja suured witsakimbud käes, ja oli ema nii rumal, et kartwat ja karjuwat poisikest kättpidi lambrist sandimartide kätte wedas ja ütles: rookige seda wallatumat nüüd rookimise wiisi! ja nõrkus siis kaa laps kohe selle hirmsa sõna peale oma ema käte kõrwa ära. Saiwad teda jälle hinge, aga hakkas sest ajast langetõbi selle õnnetuma peale käima, nenda, et seda wanemaks ta läks, kaa tõbi sagedamast tema peale hakkas käima, mis teda wiimaks hoopis tuimaks ja rumalaks tegi. Wanemad läksiwad Samburgi linna elama, ja kui ta seal nendega oli, ega ei ühelegi tööle oma tuimuse pärast ei kõlbanud, läks ta kewadisel ajal, kui praamsilda jõe peale seati, kaa senna waatama ja ühe praami peale seisma, aga korraga tuli langetõbi tema peale, kuskus otseti jõkke ja wiis woolas wesi teda kuulmataalt merde. Sumal tegi head, et ta seda õnnetumat korjas, kes alles kahelümne kahe aastaseks ja suureks pitkaks inimeseks oli saanud, aga ei kuhugi kõlbanud, sest et ta hoopis

tuim oli ja langetõbi õõ ja päewa wahel neljale ja wiiele korrale temal pealekäis. Nuttis ema küll tuhat ja tuhat nutupisarat oma rumaluse pärast, aga ega need seda kahju ja õnnetust jõudnud ära kustutada, mis kord ju tehtud.

Olgu see tähendusels mitmele, kes oma rumaluses teiste ehmatusest lusti otsiwad. Ehmatatus on ikka üks waew, ja kui tema lange on, saadab tema ihule kahju, ning on mitu korda surmaga toonud.

Läki nüüd Leipfigi tagasi, kuhu seda waest päewalise leske jätsime. Wallatumad koolipoisid, kelle sulle ja särka tema pesi, teadsiwad teda väga ara südamega ja kodukäija kartja olewat. Rääkisiwad siis temale imet ühest wanast kingisepast, kes hilja aegu oli ärasurnud, keda ütlesiwad kodukäiwat ja sagedaste nägewat. Oli siis naene pesul olnud, kõik päew tööd teinud, õhta otsa trullinud ja esimese kulelaulu ajal koju minemas.

Kui oma hurtsiku ette oli tulemas, nägi pitka ja walget kodukäijat ufse kõrwas seiswat: see tuli lendus ilma heale tegemata tema wastu, ja nõrkus naesterahwas sealsamas paigas ära. Wallatumad jooksiwad oma teed, naerfiwad teistega sellepärast, et nende nõu neil hästi korda läinud: aga teisel hommikul leiti inimest hoopis kohmetand ufse ees maas olewat ja tema parem pool

oli hoopis halwatud. Galastasiwad naabri rahwas
selle hea inimese peale, otsiswad tohtrit: aga ei
saanud halwamise wastu abi. Sai siis wilets
oma alawoodi peale, ilma et oleks osand leida,
kust enesele ehk oma weel alles rammutama pojale
peatoidust saada. Läkitas siis iga hommi ku lap-
sukest kerjama, kes kaa ikka nii palju suures ja
rikkas kaubalinnas korjas, et mõlemad waewalt
ennast saiwad hinges pidada.

Suhtus siis ühel päewal, et poisike linna-
wärawast wäljainnes üht noort uhkeste ehitatud
meeft enese ees nägi astuwat; ruttas järele ja
palus annet. Noormees ajas kätt oma tasku,
tõi ühe rahatüki wälja, andis waatamata poisi-
kesele ja läks oma teed.

Pois ruttas koju emale näitama, et ta sell
korral ühe kuldpeningi oli saanud. Kui ema
seda näha sai, ütles ta: mu laps! kerjaja poisi-
kesele keegi nii suurt rahatükki ei anna; see
herra, kes seda sulle jaganud, ei ole ilmaski soo-
winud sulle nii palju anda, sest et see lapsel
liiaaks on: tema on effinud, kui waatamata raha-
tüki sinu kätte andis, ja on enesele kahju teinud,
ei wõi meie seda enesele pidada, sest et Sumal
keelab oma kasu teise kahjuga nõudmast. Mine
waata! kust seda meesterahwast jälle kätte saad,
anna temale tema kuldpening jälle tagasi ja

lepime siis sellega, mis ta heast südamest sulle annab: siis meil ei saa pattu Jumala ees olema.

Poisikene liikus küll igapäew kõigis paigus, aga ei juhtunud ei kuski pool seda inimest nägema, seda tagaotsis. Nädalat laks ehk kolm pärast seda nägi ta teda firikust väljatulewat; jooksis lohe kuldpeningiga tema wastu ja ütles: mina olen teid kaua otsinud; toon teie raha tagasi, mis wiimate linnawärawa ees mulle andsite; ema ütleb, et teie enestele kogemata olete juhtunud kahju tegema, käskis teid otsida ja kuldpeningi teie kätte anda.

Noormees ei mälestanud enam ei andmast ega poisikest, aga tähendas seesama wiimne temale kõik selgeste, ja tuli temale siis wiimaks kõik meele. Küsis siis: kes su ema on, ja kus ta on? Näakis laps kõik targaste tema ette ja läks noormees temaga, et tema ema oma filmaga näha; leidis teda suurel waesuses ja haigewoodi peal halwatud maas olewat; kiitis teda tema jumalakartliku ja õiglase südame pärast, lunastas temale aset waestemajasse, kus teda hästi ülespeeti, wõttis poisikese tema juurest ära, laskis teda oma kulu peal hästi koolitada ja heaks ja targaks inimeseks kaswatada, aga seesama noormees oli ühe Saksamaa würsti poeg, kes Leipzigi linna suurekooli peal oli õppimas, ja nüüd

oma walda ja rahwast on walitsemas, sell korral nimega prints de Pigne.

Nenda sai kaa jälle see püha kirja sõna tõeks: Head tasutakse õigete kätte. Dyp. Sõn. 13, 21.

Madudest, huntidest ja ebausust.

Italiamaal Benedigi maakonnas olivad kahel- ja kurjategijat seltsi loonud, kes teekäijaid riisusiwad ja tapsiwad, ning kaa ümberkaudsis paigus külades käisiwad warastamas ja wägiwalda tegemas. Riisuti neid küll walitsuse ja maapolitse'i poolest kangeste taga, aga ei juhtunud mitte neid kätte saada. Wiimaks oli mõõt täis saanud, et kõik korraga saiwad kinniwõetud, mis õhtu hilja ühe suure küla ligidal sündis. Wiidi neid siis külasse ja et ju pime käes oli, ei tahetud nendega läbi ööd linna minna, waid hoiti neid külas kange wahi all. Üks neist kurjategijatest, kes hirmus ja kuulus tapja ja mõrtsukas ning wäga kardetud ja kardetatw inimene, oli selle mõrtsuka seltsi peamees; seda paniwad õõjeks ühte wana kindla keldri, mis mitu aastat tühi oli seisnud, ja paniwad wahi ukse ette. Kesköö ajal kuulis wagt, et keldris hirmsaste suure kisaga wannuti ja pealegi pärast seda kuulis haledat nuttu ja hädakaebamist.

Läks siis inimene ruttuste ülemale kuulutama, mis keldris kuulis olevat; aga see ütles: mis seal võib olla? Ei ühtigi! — ja kui seal midagi on, küllap seda siis hommiku teada saame. Baht läks oma platsi peale tagasi ja kuulis veel ligi terve tund õnnetuma hulgamist ja hädakaebamist, kuni viimaks äralõppes.

Teisel hommikul läksivad kurjategijat keldrist väljatooma, aga leidsivad inimest surnud, ja kõik tema liha tema silmanäu, tema käte, tema käewarte ja tema rindade pealt ärasöödud ja paljad luud aga järelejätud olevat.

Arvasivad inimesed senna ja tänna, mis sugune loom ehk mis sugused elajad seda teinud, aga ei saanud sest aru. Võtsivad siis mõni nael tõura liha, panivad senna surmarohutu sisse ning panivad seda keldri põranda peale maha. Kui teisel hommikul mindi vaatama, siis leiti 36 märka suurt madu keldri põranda peal surnud olevat; need olivad seda surmarohuga segatud liha ärasöönud ning ka sennasama paika surnuks jäänud: need olivad siis ka seda kurjategijat keldris lõpetand ja temale ta hirmsa tegude pärast hirmsat otsa teinud.

Et siis madudest jutt on, tahame veel mõnda neist nimetada, mis talurahwas väga hästi teab, see on see: et mitmes maakonnas meie maal, mõnes taludes ju wanast seda wiisiks võetud, et kodu= ehk majausja peetakse ja neid söödetakse

ning oleme seda omaš lapse põlweš oma filmaga
omas sündimisepaigas näinud. Oli Lohuso kihel-
konnas Uwinurme wallas üks wäga nõukas talu-
poeg, nimega Anniksaare Saan, kell seesugused
koduusfid ehk maud oliwad, keda söötis ja ebausju
pärast otse pühaks pidas; sest et ütles: kellele
Sumal neid toidetawaks saadab, sellele jagab tema
head. Pani siis peremees ehk perenaene iga
hommiku piimakaufilest lambripõranda peale ja
wilistas korda kaks ehk kolm, ehk kutsus perenaene
neid nenda, kuida pardipoegi kutsutakse, et neid
piilutakse, ning tuli siis peagi, kaks kolm, mõni-
kord neli ja wiiski madu lambriseina alt wälja
piima sööma. Ütles seesama mees neile kaa
wärsket liha söötwat, mis weel soolamata on,
kui seda majas juhtub olema. Meie kadunud
isa ütles mehele: eks ja neid siis karda? Ei!
kõstis inimene, nemad on minu ja minu koda-
kondsetega õppinud ja teawad, et meie neile head
teeme, seepärast nemad ei selle wäheha lapsele
ei seda wähemat paha ei tee, ei siis kaa mitte, kui
lapsed põranda peal oma napakesest on söömas
ja nemad kutsumata neile wõõrsile tulewad ja
lapsed oma lusikatega wastutõrjuwad ja neid löö-
wad. Nemad on minuga wäga tutawad; kui wilis-
tan, siis on nemad kobe lagedal, ja kui suuga
matšutan, siis mu juure tulewad ja ülesroniwad;
panen neid põue ja teen nendega, mis tahan,

muud kui aga mitte paha. Nüüd on nende kõhud täis ja on nemad siis raske ja puhkawad: kui siis praegu neid kaa kutsuksin, siis nemad ei tule: aga küll teine kord näitan, mis nendega teen.

Seesama teine kord juhtus nädalat kaks ehk kolm pärast seda olema, kui meie kadunud isa, kes üks väga terase meele ja õpetuse ihaldaja inimene oli, sellesama asja pärast Anniksaare läks, ja meid, kui üht seitsme aastast poisikest kaasa wõttis. Oli kõik ju ette äraräägitud ja maud niikauaks söötmata jäetud, kuni senna pidime tulema.

Weel praegu kipub järeustus meie peale, kui seda kõik mälestame, mis näha saime. Pani peremees tühja kausikest kesi põranda peale ning et meil suur hirm madude pärast oli, keda teadsiime tulewat ja kutsutawat, wõttis isa mind oma põlwe peale. Kui seal olime istumas, hakkas Anniksaare Jaan, kes Pohuso kiriku wõõrmünder oli, wilištama: tuli siis peagi kaks ussi korraga wälja, ja roniswad selle kausikese juure, mis tühi oli. Ei kuigi kaua pärast seda tuli weel kolm tükki seina alt wälja, ja roomasiwad senna, kus teisedki wahtimas ja oma saamist ootamas oliwad: wiimaks tuli weel üks, mis märka pilt ja pakis oli, ja ütles Jaan: see annab sugu, ja on see meie prõua.

Hakkas siis inimene suuga matsutama ja hakkasiwad siis neli tükki temast ülesronima. Oli mehel

haakidega kuub selgas: tegi haagid ja põued eest lahti: kats tükki puges põue, kolmas ajas ennast tema käitse sisse; ja weel üks ronis üles tema laela, filitas oma peaga tema palet ja tegi imet temaga. Ütles siis peremees naesele: too piima! — Naesel oli piim kapa sees walmis; kallas seda kausi, ja ruttasiwad siis usfid kausi juure sööma. Kui oma igapäewast oliwad saanud, lätsiwad ära seina alla, kust oliwad tulnud.

Mõni aasta pärast seda saime kuulda, et usfid Saani juurest olid ärakadunud ning et see asi wana meest nenda waewanud, et ta peagi pärast seda mure ja kurwastuse pärast ärasurnud. Sest räägitud asjast muud pole õppida, muud kui aga seda, et ehk tühja teeb, tühja usub ja tühjast asjast lord head loodab, lord kurja kardab. Ei wõi mõistlik inimene seda äramõista, kuidas see õnne peaks tooma, kui maud ja usfid mu seina ehk mu põranda all aset peawad; suuremat head sest ei tule, muud kui aga seda, et kus nemad aset peawad, et senna ei rotid ega hiired ei julge tulla, et usfid neid ärasööwad. See nüüd küll majamehele kasuks tuleb, aga rikuvad usfid ka mitme kana pesad ja sööwad kanapoegi ära ja peale seda on nemad ommetigi kardetawad, ja muist iga inimese meelest wastased loomad; mispärast neid siis weel läest sööta ja neid enese ligi õpetada? Mispärast? Jah! selle peale ei

tea ebausuline muud kosta, kui et ütleb: jah! seda on wana rahwas heaks kiitnud. Wana rahwas on mõnda heaks kiitnud, et ta mis hale ehk hirmuski oli, tema on seda heaks kiitnud, et ta weel alles sõge ja pime oli; ei Sumalat ega tema tahtmist ei tunnud ning siis tühjast ehk pahastki asjast kinnihakkas, seda pruukis ja pidas, hoolimata sellepärast, kui sellest kahjugi nägi tulewat, jäi ta ommetigi oma wana usu peale. Et ühest sündinud asjast näha ja temaga näidata, mis ebausuf on, ja mis ta teeb, tahame seda rääkida, mis kõik Tartumaa rahwas weel mälestab ja seda teab tõe olewat.

Sell aastal, mill kaks hunti, mis ikka paaris käiswad, teine suur, teine wähem, nii palju rahwast Dorma, Kodawere, Laiuse, Palamuse, Alksi ja Tartu Maarja kihelkonnas äramurdsiwad ja Saani-päewast Mihklipäewani peale wiiskümmend inimest ärasõiwad, kirjendas ja kaebas rahwas selle õnnetuse pärast ja ütles seda Sumala witsa olewat. Kõik rahwas tundis neid kaht kurjategewat hunti, ning nägiwad ja teadsiwad, selle suurema ramma olewat ja oleks neid wõinud ilma waewata iga päew tappa, sest et needsinatsed metsaelajad liig julgeks oliwad läinud, et enam kedagi ei kartnud. Aga mis teha? inimeste ebausuf keelas rumalat rahwast neid kurjategijaid tapmast ja sundis neid oma lapsi hundi roaks jätma. Kuida nenda?

— Jah! ebaust, mis ilka walet räägib, oli seda kõige sellesinatse maakonna rahwale kuulutanud, et need kaks hunti kaks soendit, see on: kaks nõida, mees ja naene, pidiwad olema, kes hundiks oliwad jooksmas, ning ütlešiwad siis: ei aita lastmine, sest kuul ei lähe tema peale, waid hoopis kõrwale; ega saa siis sellega muud, kui aga seda, et ta wiha mu peale hakkab kandma ja mind ennast ehk mu last ehk naest wiimaks ärasööb.

Übaust, nenda kui kõik mu rumaluse ja pimeduse asi, hoiab ennast wäga peidus, sest et ta walgust kardab. Nenda oli siis kaa sellgi ajal, see rumal jampsimine, nende kase hundi pärast, aina üksi selle rumala rahwa kesks, ega saanud targemad inimesed sellest ei kuulda ega teada.

Kui seda õnnetust liig palju oli saanud, mis needsinatsed kaks hunti teinud, sest et nemad muud toitu ei tahtnud kui aga inimeseliha, siis anti gubermanguwalitsuse poolest käsku, et Tartu maakohus rahwast pidi kokkuwõtma, hunta ülesotsima ja äratapma. Kohus tegi, kuidas käsku oli saanud; ja wöttis esimest korda kolmsada, kellega hunta läks ajama, aga ei saanud ühtegi kätte. Nädal pärast seda aeti tuhat ja wiisjada inimest wälja, aga oli seegi kärin niisama asjata kui see esimene. Wiimaks sai kohus teada, et hundiajajad hunta mitme kohas mitmele ja mitmele korralt näinud, aga selle ülemal nimetatud

ebausju pärast neid ei tahtnud näha. Lasti siis seda suurt ebausulist karja koju minna ja palus maakohus kindral Eriksoni, kes sell korral oma jäägri rügemendiga Tartus seisis, kakskümmend wiis meest anda; need siis läksivad ja olivad kaa teisel päewal mõlemad hundid mahalastud.

Eks ole siis tõsi ning eks jää see sõna tõeks, mis ülemal oleme rääkind, kui ütlesime, et ebausju muud ei too kui häda ja õnnetust, ning et ta seda usub, räägib ja teeb, mis mõistliku inimese filmist ja meelest hullupea asi näitab olevat? —

Mis mõib küll hullem olla, kui see, et seda uskuda, et nõid ennast ehk teist hundiks jõuaks muuta, et kui hunt pilla peal käija? Dummetsigi inimesed seda kaa tõeks pidanud ja weel praegu mitmed seda tõeks peavad. Ei ole see mitte ainus tühi, mis rahwas usub, waid on weel muud paljugi, ta segab oma ebausju kõiki paiku: olgu sündimist ehk suremist, olgu ta kosja mine-
mas, laulatamas ehk laual käimas; kõigis asjus iga töö ja tegemise juures ja igal tähtpäewal oma ja ise ebausju wiis peetawaks. Mis imet Jürripäewal näha, kui karja wäljasaadetakse? mis Jaanipäewal, jõuluõõsel tehakse? Oh hale seda teada, sest et kõik need asjad seda kuuluta-
wad, et meie waene maarahwas kõige suuremas pimeduses on istumas. — Selle põlwe rahwas enam targemaks ei saa, sest et teda lapsepõlwes

pole õpetatud; tema lapsed, kes nüüd on, ei wõi
 kaa palju targemaks saada, sest et meil õpetatud
 koolmeistritest ja kõftritest weel wäga suur pundus
 on: nenda, et küll julgeste sünnib tunnistada, et
 waemalt kaks ehk kolm koolmeistrit üle kõige maa
 on leida, kes laste õpetajaks kõlbawad. Kust siis
 see walgus peab tulema? Kui noor inimene kiriku
 juure õpetuse alla saab? Jah! juba tema siis
 selle ealine, et see, mis maast madalast pärinud,
 tema südames nenda on juurdunud, et seda tema
 feest keegi enam ei suuda wäljafiskuda.

H ä m b l i k u d.

Tunneme kõik ja näeme ja leiame neid sui-
 sel ajal igas nurgas ja iga aja wahel oma
 wõrku tegewat ja oma saaki püüdwat. Mitmed
 neid, mis suuremad on, ülewäga kardawad ja arwa-
 wad neid kihwti täis olewat, mis koguniste kõsi ep
 ole; teised jälle seda suureks õnneks arwawad, kui
 üks pisikene ämblik oma siidi otsas ennast nende
 peale maha laseb ja ütlemad teda enestele õnne
 ledrawat, mis niisama tühi on kui see esimene.

Hämbliku sugu on mitmet seltsi, kõige piise-
 mast, mis ei weel nõõpnõõlapea suurunegi pole,
 kunni selle suuruseks, mis kõigesuurema mehe

— 11 —
rusikast ülekäib. Seda wiimast feltfi ei ole meie maal, waid aga Amerika- ja Ida-Indiamaal, tema tapab konne ja linnufesi, kes oma pesasid on haudumas ja imeb nende werd seeft, kui neid enese alla on saanud. Meie hämblikud ei saa muudeft kui aga kärblastest jaqu, keda kui tema wõrku kinnijääwad, imelikult jalast ja tiibust kofkufõidawad ja siis seda lima, mis nende sees were asemel on liikumas, wäljaimewad, mis neile Sumalast toiduks loodud.

Hämblik on väga kartlik loom, kes kaa oma sugustki kardab, seepärast neid ikka üksi oma wõrgu pesades leitakse olewat. Kui sügisefed ajad talwe poole lähewad, siis tuimuwad ja uinuwad ära ja peidawad endid seinapragudesse ehk kuhu saawad. Kewadefse soojaga saawad jälle ilmsiks ning on tähele pandud, et mõned neift neli ja wiis aastat elawad. Nemad figiwad rohkeste ja muneb üks ainus emane aastas ligi ehk peale kaks sada munakest, mis peenikese liiwa tera suurused on, neid kehüb oma siidiga ära ja jätab neid päikese hautawaks.

Kui Prantsfus kõigi maailmaga oli sõdi-
mas, tükkiis tema kaa Hollandimaa peale ja wõitis seda kaa wiimaks üheks ajaks enese kätte. Sellamal ajal oli üks wäepealik, nimega Kattermeer, liianimega Dijonwal, kauagi wangitornis kinni ja wangis, ega olnud temal muud

felttimehi kui mõned hämblikud, kes temaga olivad õppinud, ja iga päew tema juure tulivad kärblast, jääski ehk mutufaid tema käest saama, mis nende heaks oli kinniwõtnud. Aga imesteles inimene, et tema tuttawad mõnikord mitu päewa jäiwad tulemata. Wiimaks märkas, et kui ilmad pahasid olivad, hämblikud foguniste pesast ei liikund.

Hakkas siis omas wangihoone põlwe igawuses neid õiete tähelepanema ja õppis siis seda tundma, et hämblikud väga ustayad ilmanäitajad on. Kui ilmad head, siis on nemad väga jõudsad wõrku tegemas; kui ilm pööramas on, siis lähewad oma pesasje, et tagumise otja ja tagumised jalad pisut wäljajätawad. Kui ilmad väga pahasid on saamas ja minemas, siis poewad hoopis sisse ja peidawad endid nägematalt wiimsema pesa põhja; ja kui külm on tulemas, siis tõmbawad eest oma pesasuu ehk uksekese kinni. Kui tunnewad paremaid ilmu tulewad, siis teewad jälle oma pesauksekese lahti ja ajawad omad esimesed jalad wälja, ja seda mööda, kuidas ilm paremaks on minemas, tulewad haawaawalt enam ja enam pesa suu peale, kunni wiimaks hea ilmaga hoopis lagedale tulewad ja wõrku hakkawad tegema.

Et need pisukesed loomukesed tõeste ilmu väga ustayalt, päew ehk poolteist, ettenäitawad,

oleme oma enese tähelepanemisest tõeks leidnud. Oli meil üks toahämblik, teda kaks aastat järsku tema tegudega oleme tähele pannud ja teda ilma näitamise poolest ustawama leidnud olewat kui omad ilmaklaasid.

Ritas kerjaja.

1789 aastal, mill Rootsiaga sõda oli, kästi Tallinna linna walli alt kõik hooned äraiskuda, mis sihtides suuretükilaskmise ees olivad seismas. Juhtus sell korral kaa üks wana hurtsik seal olema, mis ju poolest maa sisse oli waunud ja mis ühe wana ja elatanud kerjaja naesterahwa päralt oli. Seesinane wana inimene tuli nattes linnakomandanti paluma, et tema hurtsikut seisma jätta; ütles: seal olen sees sündinud ja elanud; seal igatsen kaa surra: ja kui waenlane linna ligi peaks tulema; siis tahan ise oma hurtsikusse minna, et suuredtükid temale ja minule ühtlasi otja teewad.

Tähendas komandant temale suure armuga, et see wõimata keisri käsku täitmata jätta, ja ütles: täna sa Jumalat, armas wanakene, et see nenda juhtunud; mina lasen sulle kobe aset walmistada kroonu waestemajas, kus find elu-

otjani hästi lasen ülespidada; seal saad siis ilma mureta elama, ega saa sull seda enam tarwis olema, et hea ja kurja ilmaga pitki uulitsjat leiwapalufest pead kerjama. Aga ei tahtnud inimene seda kuuldaagi, waid heitis põlwili kindrali ette maha, jumalakeele teda paludes, et tema toakest seisma pidi jätma. See nüüd koguniste korda ei läinud, sest et see wõimata oli, ja saadeti siis wäeplootnikud seda wana majakest mahatiskuma. Aga waata imet: leidfiwad mehed tema toa pöranda all ühe wana lagunud keldri, kuhu aga waewaga sisse oli peaseda: ja keldris märka palju Bene pottisid teine teise kõrwas seismas, mis kõik ääreni rahaga oliwad täidetud, mõnes oliwad rubla, teises poole rubla ja kolmandamas kahetümmewiietibutükid, ja nenda ikka weel peale igas potis isesugu ja üht ainust seltsi raha. Näägiti sell korral, et seal peale seda, mis plootnikud kõrwale saatnud, enne kui pealikud senna jõudfiwad, peale kümme tuhat rubla korjatud raha olnud.

W ä l f.

Wälf on tuluke, mis müristamisepilwest tuleb, kuidas kõik seda teame; tema rammu ja wägi on suur, ja näitab tema seda kolme wii-

figa: 1) ehk ta lööb põlema, ehk 2) ta lööb kulluks ja puruks, ehk 3) ta sulatab metalli. Sellepärast võidakse teda, seda mõõda kuidas ta ennast tegewaks näitanud, põletama, killutama ehk sulatama wälku olemat.

1) Põletaw wälk see, mis põlema paneb, kui ta oskab.

2) Killutaw wälk see, mis, et ta küll tuluksene on, ommetigi põlema ei löö, waid aga asjad, kelle peale läheb, killuks ehk puruks teeb. Hüüwad teda külmaks wälguks ehk kaa külmaks hoobiks.

1787 aastal toodi ühte mõisa Alutagusemaal Saanikuul 5 pärlapunda linu, mis on sada leifikat, mis Narwas ühe konturi pealt oli ostetud. Woorwanter oli käsiada ette seisma jäänud, et pärast, kui pere pidi lõpma lõunat söömast, linu ärakaaluda ja aita panna. Aga tuli kange müristamine, mis üle mõisa läks, ja lõi pitkne linakoormasse, tegi woorwantrid puruks, ja paiskas linakimbud pitki õue laiale, mõned terwelt, teised lahtikistud, ja teised jälle, mis takuks oli saanud; aga ei lõõnud ühtigi põlema.

3) Sulataw wälk ei pane põlema ega löö kaa mitte killuks. Tema jätab kõik terweks, ega tee muud kui et aga metalli sulaks teeb. Kui 1788 meil sõda Rootsiaga oli ja meie sõjawägi Soomes oli sõdimas, läkitas kindral Michelson oma adjutanti läbi õõd ühe teise kindralile sõnumid wiima

ja oli inimesel kasat kaasas. Väks siis noormees tuhat nelja ja oli müristamine hirmus. Korraga tuli hoop, mis kasaka ja tema hobuse furnuks lõi ja pealiku hobuseseljast mahapaiskas. Hobune oli kui uimane seisma jäänud, aga mees toibus, tõusis, istus selga, ja hakkas jälle minema. Kui koidu ajal kindrali ette astus, kellele sõnumid oli wiimas, küsis see: kus teie nõõbid jäänud? kuidas teie nenda mu ette usaldate tulla? — Waatas siis noormees järele; nägi, et pooled nõõbid fiirtu kuue eest oliwad ära kadunud, ja rääkis kindralile, kuidas lugu temaga olnud. Pärast leidis, et tema kannuste rattad kinni oliwad joodetud; tema mõõga käsi pide ära sulanud, tema uuriratad tema taskus kokkusulanud ja tema mõõl tuppe otsa kinnijooksnud.

On ka seda teistega olnud, et kui niisugune sulataw wälk nende peale lõi, et ise küll termeks jäiwad, aga hõberaha mis neil siidikukrus pükste taskus oli, ühte tükki oli sulanud. 1782 aastal, kui Saksimaal, Dorgau linnas kooli peal olime, lõi pikkne kirikutorni ega teinud muud kahju, kui et ühe suure kella serwast rohkem leisis metalli ärasulatas; ja näitas see asi nenda, kui oleks tulise rauaga ühest raswarattast suur tükk äratõmmatud ja mõned angunud raswatilgad serwa alla rippuma jäänud.

Mõõgakala.

Saaremaal Mustjala kihelkonnast püüdsiwad rannamehed sell suwel kaks suurt kala, mis meie maal ilmharwa nähtakse ja meie meres ilmharwa wõrku tuleb. Rahetseme seda, et meie mitte pole kuulutatud, kuidas Kuresaare rannamehed sedasinaft kala nimetawad. Mäletame, et kui 1779 aastal Narwa linnas koolis olime käimas, et Narwa jõesuus sedasama kala kätte saadi, ning et maa inimesed teda mõõgameheks, ja Wene kalamehed mõõgakalaks kutsusiwad. Seda, mis sell korral inimesed oliwad püüdnud, õeldi poolteist jalga neljat sülda pitka olewat. Ei ole meie mitte teada saanud, kui pitkad need olnud, mis Mustjalas püütud, muud kui et aga seda õeldi, et üks neist wähem ja teine suurem olnud, et vähema eest 10, ja suurema eest 15 rubla maksetud, ja neid Kuresaare linnas kõigile näidatud, ning et suurema seljast nahk terwelt wõetud, et seda wäljatoppida ja Tartu linna suurekooli kunst-kambriisse saata ja teda senna näitawaks seisma panna.

Seda elajat nimetatakse mõõgakalaks, et tema juu pealmise luust üks poolesüllane luu wäljaläheb, mis kui üks lai, kaheteraga ja terawa otsaga mõõk, lapite tema nina otsa loodud, kellega oma saaki, ehk oma waenlast läbiajab ja teda ära-

wõidab, nenda et seda hirmsat ja ahnestajat kala, teda hails kutsutakse, äratapab, et ta temast küll suurem ja et temal küll kaksforda pealmises ja alumises juu laes waksapitkused hauihambad on. On teda mõnikord mõõga otsast saba otsani 25 jalga, ehk peale neli sülda mõõdetud. Tema keha on ümarik; tema nahk ilma soomusteta, õhufene, selja peal musta, külle kohtades hõõsinist ja kõhu all walwakat karwa. Seljajooned on pruunid, kurgu- ja kõhuoimused kollakad, sabasiwad sirbi wiisi kõwerad. Tema liha on väga magus ja pehme kui talle liha, sellepärast temast suurt lugu peetakse.

See kala elab kõigis paigus suure mere sügawustes, iseäranis põhjameres. Taanikuul on tema tudumise aeg, siis hakkab ennast kalda hoidma ja näha see teda siis ikka kaks ja kaks paaris käiwat: ning on niisaga kala igaford marjaga kalast suurem. Kui siis nenda tudumise pärast on liikumas, siis tuleb suurest merest kaa meie meresse, ning saawad teda siis kalamehed mõnikord otse kogemata ja juhtumise kaupa kätte, sest et neil seesugusid nõuusi ei ole, miska teda püüda, ning et teda kaa harwa näha saawad: aga Italiamaal, kus inimesed selle peale õppind, et teda püüda, saawad nemad kudu ajal väga palju kätte.

Sedafinaft möögakala lugu, mis siin oleme rääkinud, oleme ühe ustawa teekäija inimese juust sellisamal nädalal teada saanud. Kurdame seda väga, et meie maa õpetatud mehed muist nenda siited, muist kaa nenda kadedad on, et ei raatfi ei selle wäheha sõnaga mitte nimetada, mis nende mail kui nimetamise- ja kuulutamise-igärt asja kuulufse ja nähafse. Kui meie mitte ei ilmas mõnda kõige fugu rahwa seas poleks näinud ja kuulnud ja kui meil mitte eneste käest tähelepanemist oleks, siis ei saaks midagi teada. Oleme mitmesse kihelkonda kirjutanud, et mõnda teada saada, mis heaks oleks tulnud, kui seda oleks teada antud, aga ei ole mitmest kohast ei mufta ega walget meie küsimiste peale lausutud. See tahab küll üks väga waene lugu olla. Wana sõna ütleb: küfija suu peale ei lööda, ja küfija sõna peale antafse wastuft. Seda wiimast ei ole meie maal weel mitte kõigis paigus wiifiks wõetud. Olgu seft küll! — ehk wahest ilmad aega mööda paranewad*).

Ülemal nimetafime seda kala, mis haiks kutsutafse, ja tuleb siis üht ja teift temast teada anda. Nenda kuida Sumal kuiwa maa peale

*) Masfingi ajal oli ajalehele kirjutamine koguni haruldane afi. Masfing ei ole ennast oma lootufes aja-paranemise poolest petnud: lugu on ju nii kauge l, et meie päiwil mõni leht aastas enam kui 1000 kirja saab.

kiskjaid metsalisi loonud, mis mõni lord küll
 kahju teewad, aga ommetigi suuremat kasu saada-
 wad, kui et teadmata inimene seda omast käest
 ostaks mõista: nendasamati on siis tema arm
 ja tarkus kaa meresse kiskjaid elajaid loonud,
 mis wahel küll inimestele kahjuks juhtuwad
 olema, aga sellepärast siiski suureks kasuks on,
 sest et nemad wäga ahned ahmijad, kes ei ühtegi
 põlga, waid kõik eneste sisse sööwad, mis aga
 ettejuhtub, ja nenda merd surnud walaskaladest,
 ja muust raisast puhastawad, et teistel mere-
 loomadel hea oleks hingata ja rojastamata wee
 sees elada. Seesuguste elajate sugu ja seltsi on
 hai kaa; temap seesama on, kes prohwet Jonast
 äraneelas, ja kellest Jona raamatus 2, 1. kirju-
 tatakse: ja Sumal oli saatnud ühe suure kala,
 kes Jonast pidi äraneelma: ja Jona oli selle
 kala sifitondades kolm päewa ja kolm ööd.

Seda kala ei ole mitte meie, waid aga
 suurtes meredes. Teda on mitmed seltsi ja sugu,
 aga on kõik wäga hirmsad ja kardetawad. Suus
 on temal mitmed hambakorrad, mis imelikud
 näha; aga kõik wäga terawad. Mõnes korras
 seesugused hambad, mis kui noatera otsad loo-
 dud; need käiwad wedru peal, et neid püsti ajab,
 kui tahab, ja kaa jälle lapiti igemete külge pigis-
 tab kui neid mahalaseb. Kui ta oma täies kaswus
 on, siis mõõdab wiis ehk kuus jülda; kurf on

määratu, et inimest ühe neelamisega allaneelab; nahk on kare ja paks, ja pruugitakse seda mitme asja tarbeks, liha ei kõlba kuhugi ja ütlevad laewamehed, kes seda mõnikord häda pärast söönud, kui moon käest oli lõppenud, et tal seesama wänge magu ja hais juures, mis hundilihal: aga tema maksast peetakse suurt lugu, et ta wäga palju raswa annab, mis parema ütlevad olewat kui hülgeraswa.

Laewamehed seda elajat niisama rängaste wihtawad, kuida nemad teda ülewäga kardawad. Et ta enamiste laewade ligi ennast hoiab, et mis laewa pealt merde läheb, äraneelata, peawad madrused, iseäranis Inglise madrused, üht suurt wedelit pitka ja kange tau otsas laewa taga, miska teda püüawad, pärast üleswinna-
wad ja tapawad. On nemad siis mitu korda seda leidnud, kui teda lõhki leikatiwad, et inimese luufondid, suured raudwõrud ja märka suured rondid tema kõhus olnud.

Kui Amerikamaal 1781 ja 1782 sõda oli ja Europamaalt laewadega hobused senna wiidi, suriwad mitmed hobused selle pitka teewähe peal ära, wisati merde ja sõiwad haid neid ära. Suh-
tus siis, et madrused ühel päewal oma wedeliga ühe suure hai kätte saiwad, ja kui teda lõhki ajatiwad, leidsiwad terve hobuse, mis ju lõgaks ja läilaks läinud, tema kõhu sees olewat. Tema

in wäga julge; kiskub inimest weneft wälja ehk lööb
 oma sabaga wene ümber ja neelab siis kaks,
 kolm ehk neligi inimest korraga ära, ehk hammus-
 tab neid, keda wiimsest suuliste wahete saab,
 pooleks, ehk wõtab ühe hammustamisega reied
 ehk käewarred ära. Käis 1809 ja 1810 aastal
 kahete, kolmele korrale üks Rootsi madrus kar-
 lude peal meie juures kerjamas, kelle pahema
 jala hai otsast oli hammustanud.

Et nüüd seesinane elajas hirmus ja karde-
 taw küll, siis ommetigi kaa inimest leida, kelle
 rammu sada korda tema rammust alam, ja siiski
 julgeste oma terase meele, tarkuse ja julguse
 peale toetates, temaga usaldab kimpu hakata, et
 alasti wee sees temaga ujudes wiimaks teda ära-
 wõidab ja temale otja teeb.

1797 aastal, kui Prantsus ju kõik maailmad,
 tema rahwast ja selle usku oli segamas, läksiwad
 Inglismaalt kaks laewa Ida-Indiamaale. Kui
 maawõõ kohta oliwad saanud, kadus tuul kahels
 nädalaks suutumata ära, meri oli kaine ja sile kui
 nahk, laewad seisiwad paigal ja tahtsiwad ärapõleda,
 ja inimesed, kes peal oliwad, ärasulada, et seal pai-
 gas päike otsekohe pealae kohal seisab. Käisiwad siis
 madrused ja soldatid, kes ujujad oliwad, meres sup-
 lemas ja ennast jahutamas, ja tegi jeda kaa üks
 noor kuueaastane pois. Aga kui ennast
 merde oli heitnud, tuli hai ja neelas teda alla.

Wend seisis laewa peal, ja oli oma filmaga nägemas, mis sündis. Kargas korraga laewakokka kambri, wöttis suurt tapanoa, laskis seda liireste kääia peal õige terawaks joolsta, wiskas riided seljast ja kargas noaga merde. Kala oli wäga pikk ja suur, ja mees wäga kange ujuja. Wõitles siis ligi pool tundi selle hirmsa elajaga, ujus tema kõhu alla ja tegi temale palju haawu. Kala oli tulises walus ja wihas, pööras ja läänas ennast, et inimest kätte saada; aga oli see oma noaga nii warma, et ikka eest ärajõudis, ja igakord uueste waenlast mitmele korrale haawas. Kõik laewa wägi, ülemast kuni alamast, oliwad laewa peal seda imet vaatamas. Kui terve pool tundi nenda waenlasega oli mäsjanud ja mõllanud, nõrkus teine ära, et liiaste werd oli kautanud, tõusis wee peale ja heitis hinge. Winnasiwad mehed teda kõhe üles, leikasiwad tema kõhu targaste lahti, ja saiwad noore mehe elawalt tema seeft kätte.

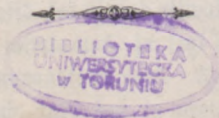
Tartus, suurekooli kunstikambri, on üks haipea hoitawaks ja näidatawaks, aga see ei ole suur, et elajas weel alles noor olnud, kui teda tapeti.

Lõpusõna.

Seega jõuab Otto Willem Masingi „Maarahwa Nädalalehe“ kõigest neljast aastakäigist kokkukogutud juttude ja teadustuste neljas ja viimne anne lugijate kätte. Igast ajalehe aastakäigust on peaaegu üks anne saanud; siiski ei ole neis kirjades kindlaste aastakäikide järele käidud, vaid, kus tarwis, ka teisest aastakäigist lisa juurevõetud. Kui ka iga Nädalalehe aastakäik hea pakis raamat on, andis mõni ommeti waewalt ande wälja, sest et laugelt suurem osa Nädalalehtede sisu teadu pärast meie päiwil enam lugemisele ei meelita. Seda lahkemat wastuwõtmist soowime rahwa poolt aga neile tükkidele, mis neis O. W. Masingi kirjade neljas andes äratrükitud.

Tartus,
märtsikuul 1885.

Toimetaja.



Sisu.

Sündinud asjad	3
Taewaskäijatest ehk nõrtujatest	25
Mälestamised Prantsuse sõjast	43
Tont	49
Pittl mineistus	52
Meeled	55
Chmatusest	63
Madubest, huntidest ja ebausust	68
Hämblikud	76
Rikas kerjaja	79
Wälk	80
Mõõgakala	83
Lõpusõna	90

Raamatud, mis **Schnakenburg**'i kuluga
Tartus on trükkitud ja igas raamatu-
poes saada:

Ilus Magelona. Väga armas ja hale jutt.
Hind 10 kop. Teine trükk.

Zuhan ja Adele ehk armastus ei küsi seisuse
järele. Väljaannud J. Pärn. H. 20 f.

Zumala abiga omaist jõuust. Gestirahwa elust.
Kirja pannud J. Pärn. Hind 60 kop.

Zumala maakeses. Tutustused Kuuramaa elust.
Kirjutanud L. H. Pantenius. H. 20 f.

Tutustused Wenemaalt. Kõlku korjanud ja
väljaannud M. J. Eisen. Hind 20 kop.

Rahel'sas Gesti jututooja. Ennemuiistesed
jutud maa ja linna noore rahwale lõbusaks
ajawiiteks. 2. trükk. Hind 16 kop.

Kaks sõjawangi. Üks jutustus Inglis-Prant-
suse sõjast. Väljaannud M. J. Eisen.
Hind 20 kop.

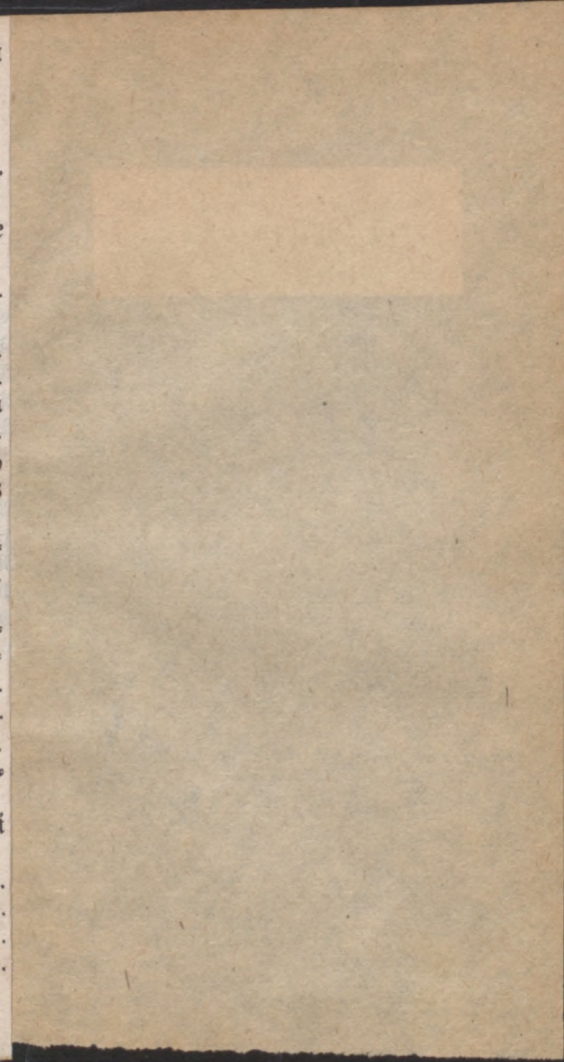
Kilplaste imewärklikud, väga kentsakad, maa-
ilmas kuulmata ja tänini weel üleskirjuta-
mata jutud ja teud. Väljaannud Dr. Fr.
K. Kreuzwald. Teine trükk. H. 20 f.

Kolumbus. — Amerikamaa ülesleidmine.
Tutustanud J. H. Kampe järele M. Pöde-
der. Hind 60 kop.

Kuidas elu, nenda surm. Tutustus Pariisi
elust. Hind 15 kop.

Kuues Gesti jututooja. Ennemuiistesed jutud.
Kirja pannud M. Söberg. Hind 16 kop.

Raste söber. Piltidega. Kirjapannud G. M.
Jakobson. I. — II. jagu. Hind 35 kop.



Biblioteka Główna UMK



300021520073